

М595569

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
Харківський державний університет
Центральна наукова бібліотека

БІБЛІОТЕКОЗНАВЕЦЬ
Костянтин Іванович Рубинський
(1860 — 1930)

БІОБІБЛІОГРАФІЧНИЙ НАРИС

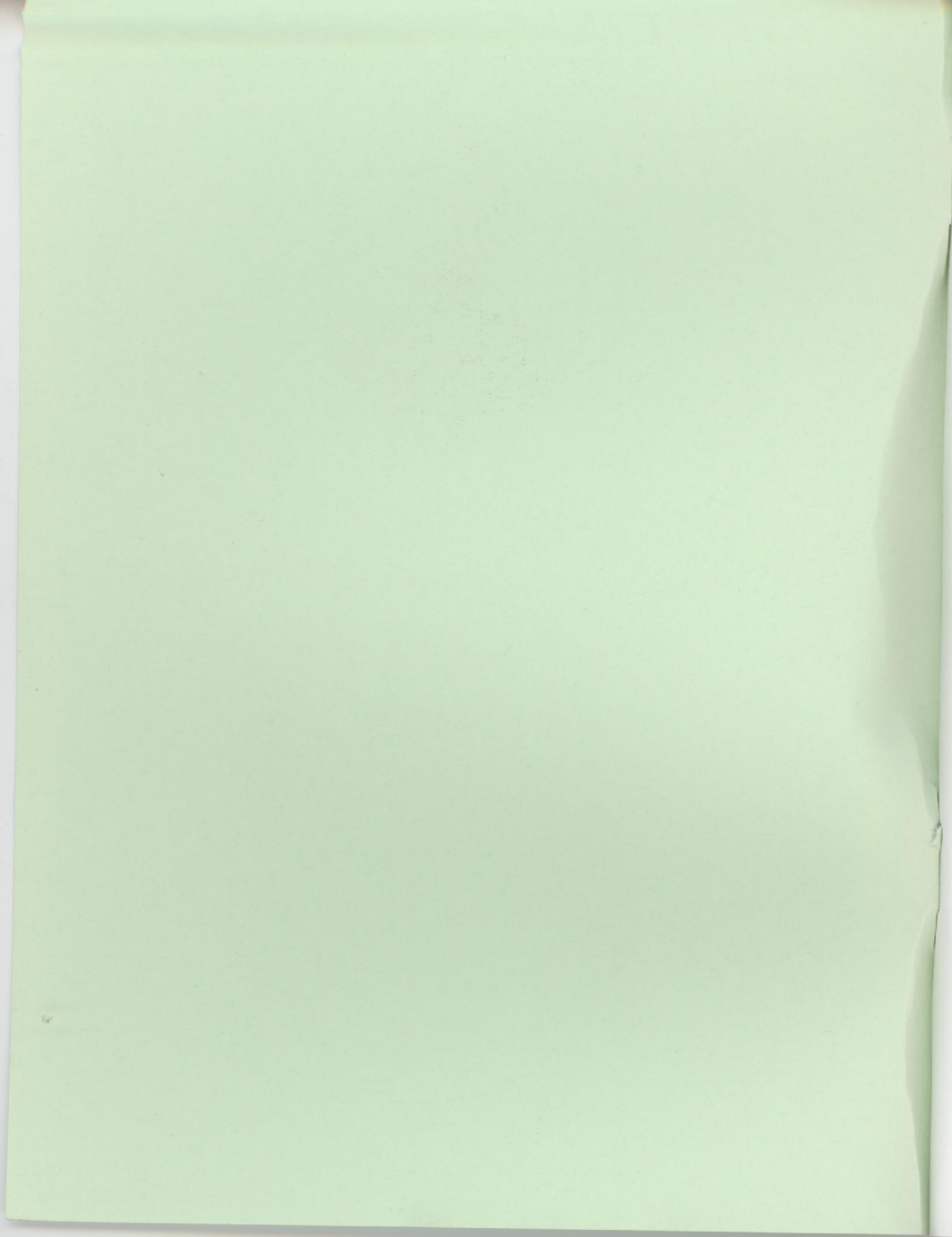
ХАРКІВ 1998

1-50

V.N. Karazin Kharkiv National University

00156061 5

Видатні постаті
в історії Харківського університету

БІБЛІОТЕКОЗНАВЕЦЬ Костянтин Іванович Рубинський (1860–1930)

БІОБІБЛІОГРАФІЧНИЙ НАРИС

ХАРКІВ
«РА» 1998

ББК 473д
Б59

Укладач *Н. М. Березюк*

Рецензент
О. П. Щербініна
(Харківський державний інститут культури)

Наукові редактори
канд. іст. наук, доц. *С. М. Посохов*,
канд. філол. наук, доц. *Ю. М. Безхутрий*
(Харківський державний університет)

Бібліографічний редактор
В. Д. Прокопова
(Центральна наукова бібліотека Харківського державного університету)

Відповідальний редактор
І. О. Гуменюк
(Центральна наукова бібліотека Харківського державного університету)

Бібліотекознавець К. І. Рубинський (1860–1930): Біо-
Б59 бібліогр. нарис / Уклад.: Н. М. Березюк; Бібліогр. ред.
В. Д. Прокопова; Під ред. Е. В. Балла.— Х.: РА, 1998.—
68 с. з фото.

ISBN 966—7012—08—5

Б $\frac{1602010000 - 18}{98}$ Без об'яв.

ББК Б59

ISBN 966—7012—08—5

© Центральна наукова бібліотека ХДУ, 1998.

М 595569

Центральна наукова
бібліотека ХДУ

Від укладача

Харківський університет — перше джерело науки в Україні, створене у 1806 році зусиллями славетного її сина Василя Назаровича Каразіна, йде назустріч своєму двохсотлітньому ювілею.

Протягом всього періоду існування університету не припинялась копітка і наполеглива дослідницька робота науковців і фахівців по відновленню маловідомих сторінок його історії, забутих імен колишніх вихованців, їх внеску у вітчизняну науку.

Час повертає університету ім'я його вченого, який на початку XX століття уособлював напрямок, що тільки-но набув статусу науки, завдяки якому Харківський університет і його наукова бібліотека стали фундаторами українського бібліотекознавства.

Виданням цього біобібліографічного нарису Центральної наукової бібліотеки Харківського університету виконує, хоч і з запізненням, свій обов'язок щодо вшанування пам'яті видатного вітчизняного бібліотекознавця Костянтина Івановича Рубинського, який майже 40 років свого життя віддав цій найстарішій українській бібліотеці.

На жаль, ім'я К. І. Рубинського на довгі роки було викреслене з історії української культури. Перша біографія Костянтина Івановича Рубинського, що була написана бібліографами Центральної наукової бібліотеки В.К.Мазманьянц і М.Г.Швалбом у 1974 р. (139), розкривала переважно дореволюційний період його діяльності.

Наша робота — перша спроба привернути увагу бібліотечної громадськості до творчого доробку бібліотекознавця, сподіваючись на те, що вона сприятиме подальшому ґрунтовному його вивченню.

Основні дати життя і діяльності К. І. Рубинського відтворено за архівними матеріалами та офіційними виданнями Харківського університету.

Біобібліографічний нарис складається з двох основних розділів. Перший — статті, що висвітлюють біографію вченого, його внесок у становлення бібліотекознавства, в розвиток історико-бібліотекознавчої науки. Другий — бібліографічний показник, що включає друковані праці К. І. Рубинського з бібліотекознавства, з інших питань, рукописні матеріали, які зберігаються у відділі рідкісних видань і рукописів ЦНБ ХДУ, а також література про нього.

Враховуючи те, що в бібліотекознавчій літературі не з'явилося жодної наукової праці, яка б об'єктивно і всебічно висвітлювала внесок Рубинського у розвиток вітчизняного бібліотекознавства, а свідчень про його діяльність конче мало, формування саме останнього розділу покажчика становило особливу складність. Тому більшість джерел цього розділу — висловлювання про нього видатних вітчизняних бібліотекознавців, згадування прізвища К. І. Рубинського серед інших видатних діячів, а також посилання на окремі його праці тощо. Значна кількість джерел цього розділу пов'язана з участю К. І. Рубинського у Першому Всеросійському з'їзді з бібліотечної справи (1911 р.), на якому він гідно репрезентував харківську бібліотечну школу. З метою найбільш повного розкриття цієї діяльності бібліотекознавця нами подається перелік зроблених К. І. Рубинським пропозицій на з'їзді.

У переліку друкованих праць К. І. Рубинського подано також звіти про стан і діяльність університетської бібліотеки (1895–1916 рр.). Авторство встановлено укладачем.

До розділу «Рукописні матеріали» включено протоколи засідань бібліотечних комісій Харківського університету (1909–1917 рр.), запротокольовані К. І. Рубинським, який був незмінним секретарем комісій. На кожному з 72 засідань він виступав з повідомленнями, поданнями щодо організації діяльності університетської бібліотеки. У цьому розділі подано також «Рапорты, докладные, представления, прошения (1897–1910 рр.)», що характеризують К. І. Рубинського як бібліотекознавця і керівника бібліотеки.

При формуванні змісту вищевказаних матеріалів частково збережена стилістика оригіналів документів.

Всі друковані праці звірено *de visu* з фондами ЦНБ ХДУ та наукової бібліотеки імені В.Г.Короленка. Бібліотечні записи розташовані за хронологією, а в її межах — за алфавітом. Цифра у дужках по тексту означає посилання на відповідне порядкове число праці у покажчику та сторінку. До бібліографічного покажчика подано іменний покажчик, список скорочень, список псевдонімів К. І. Рубинського.

З об'єктивних причин ми не мали змоги розширити джерельну базу, скориставшись архівами і фондами провідних бібліотек України і Росії. Не полишаючи цієї роботи надалі, ми з вдячністю чекаємо на доповнення, пропозиції, критичні зауваження, які просимо надсилати за адресою: 310074, м. Харків, майдан Свободи, 4, ЦНБ ХДУ, довідково-бібліографічний відділ.

Видання адресується викладачам, аспірантам, краєзнавцям, студентам вузів культури, працівникам наукових бібліотек.

Дякую своїм колегам, фахівцям Харківської наукової бібліотеки ім.В.Г.Короленка, науковцям Харківського державного інституту культури за допомогу в роботі над біобібліографічним нарисом.

Основні дати життя і діяльності К. І. Рубинського

- 1860 р., 13 трав*. — народився К. І. Рубинський в м. Балта Подільської губернії.
- ? — 1878 р. — навчання у Корочанській та Ніжинській гімназіях.
- 1878–1883 рр. — навчання у Ніжинському історико-філологічному інституті.
- 1883 р. — перевівся на останній курс історико-філологічного факультету Харківського університету.
- 1885 р. — закінчив Харківський університет.
- 1885–1886 рр. — вчитель історії і географії в Харківській жіночій гімназії «Філіпс».
- 1886–1889 рр. — вчитель історії і географії Пензенського реального училища.
- 1889–1893 рр. — вчитель історії і географії 1-ої Пензенської гімназії.
- 1894 р., 16 лют. — помічник бібліотекаря Харківського університету.
- 1897 р. — видано «Каталог книг, пожертвованных Павлом Петровичем Джунковским... Харьковскому университету в 1896 году».
- 1897 р., 30 грудня — нагороджений орденом Святого Станіслава третього ступеня.
- 1898 р. — видано «Каталог книг, пожертвованных в 1896 г. имп. Харьковскому университету вдовою заслуженного ординарного профессора Ивана Петровича Сокальского Екатериной Денисовной Сокальской».
- 1898 р. — призначений виконуючим обов'язки бібліотекаря Харківського університету.

* До 1918 р. всі дати у виданні подані за старим стилем.

- 1900 р., 1 січ. — Радою університету призначений бібліотекарем Харківського університету.
- 1902 р. — нагороджений орденом Святої Анни третього ступеня.
- 1902 р.
23 квіт.— 23 трав. — перебував у відрядженні з метою вивчення досвіду роботи бібліотек Москви, Петербурга, Києва, Юр'єва, Варшави.
- 1905 р.,
1 черв.— 15 верес. — вивчав досвід роботи бібліотек Франції, Німеччини, Швейцарії, Австрії.
- 1907 р. — видано історичний нарис «Библиотека Харьковского университета за 100 лет её существования (1805–1905 г.)».
- 1908 р. — обрано членом Товариства Бібліотекознавства (С.-Петербург).
- 1908 р., 22 листоп. — виступив на засіданні Товариства Бібліотекознавства з доповіддю «Положение вопроса о библиотечном персонале в Западной Европе и у нас» (С.-Петербург).
- 1909 р., 22 листоп. — виступив у Харківському університеті з публічною лекцією «Культурная роль библиотеки и задачи библиотекведения».
- 1910 р. — виступив з наведеною вище лекцією на засіданні Товариства Бібліотекознавства (С.-Петербург).
- 1910 р. — публікація у першому в Росії професійному журналі «Библиотекарь» статті «Причины неустройства наших академических библиотек».
- 1910 р., 1 листоп. — виступив на засіданні історико-філологічного товариства, присвяченому 30-річчю науково-педагогічної діяльності Д.І.Багалія, з доповіддю «Значение Д. И. Багаля в истории библиотечного дела».
- 1910 р. — на запрошення Ради прочитав власний курс бібліотекознавства в С.-Петербурзькому університеті.
- 1911р., 1–7 черв. — брав участь у роботі Першого Всеросійського з'їзду з бібліотечної справи (С.-Петербург).
- 1912 р. — видано «Каталог книг, пожертвованных в 1910 г. имп. Харьковскому университету вдовою Бориса Григорьевича Филонова Надеждой Михайловной Филоновой».
- 1912 р. — нагороджений Орденом Святої Анни другого ступеня.
- 1917 р. — Харківською Міською Радою призначений директором наукової бібліотеки університету.

- 1918 р. — очолив створене за його ініціативою перше професійне об'єднання бібліотечних працівників Харкова.
- 1921 р. — викладав історію бібліотечної справи, бібліотекознавства на курсах Наркомосвіти та бібліотекарів червоноармійських бібліотек.
- 1922 р. — усунуто з посади директора Центральної науково-учбової бібліотеки (ЦНУБ) і переведено на посаду старшого бібліотекаря.
- 1926–1930 рр. — очолював створений ним при ЦНУБ семінар з бібліотекознавства.
- 1926 р. — опублікував статтю «Условия работы в научных библиотеках».
- 1928 р. — опублікував у періодичній пресі чотири статті на захист цілісності бібліотеки колишнього університету.
- 1928–1930 рр. — вийшли друком переклади романів Е. Золя на українську мову, зроблені К. І. Рубинським.
- 1930 р., 1 груд. — помер Костянтин Іванович Рубинський.

Н. М. Березюк,
гол. бібліограф ЦНБ ХДУ

К.І. Рубинський і його доба

Костянтин Іванович Рубинський... Ім'я це відоме досить вузькому колу спеціалістів. За радянських часів його праці не видавались і давно стали бібліографічною рідкістю. Майже немає послань на його роботи і в науковому обігу.

Тоталітарна машина мала великий досвід не тільки фізичного, але й морального знищення інтелігенції, знищення замовчуванням. Імена багатьох кращих представників інтелігенції України на довгі роки пішли в небуття і лише зараз вони повертаються історії.

Серед них — ім'я Костянтина Івановича Рубинського, з діяльністю якого пов'язане становлення і розвиток українського бібліотекознавства наприкінці XIX — поч. XX століття. Його наукові інтереси були різнобічними: історія бібліотечної справи та її організація, бібліотекознавство як наука і бібліотечна освіта, проблеми педагогіки і охорони дитинства, переклади класичної французької літератури українською мовою тощо. Але головною справою його життя була бібліотека Харківського університету.

Народився К. І. Рубинський в м. Балта Подільської губернії (нині Одеська область) 13 травня 1860 року.*

Батько його, Іван Демидович (1811 р.), за походженням «із священницьких дітей», виховувався в Курській духовній семінарії. У 1831 р. він призначений на військову службу. Почавши її рядовим, завершує військову кар'єру підполковником 126-го Пензенського піхотного Рильського полку.

Початкову освіту К. І. Рубинський здобув у Корочанській та Ніжинській гімназіях. 1878 року вступив до Ніжинського історико-філологічного інституту, звідки у 1883 р. перевівся на 4 курс історико-філологічного факультету Харківського університету, де мав змогу слухати лекції таких професорів, як О. Потебня, Д. Багалій, М. Сумцов, А. Кирпичников, М. Петров та ін. В університеті Рубинський отримував стипендію Міністерства освіти, яка зобов'язувала його віддати набуті знання педагогічній діяльності.

Закінчивши університет у 1885 р. зі ступенем кандидата і званням вчителя історії і географії, Рубинський вчителює

* Довідка Російського державного військово-історичного архіву від 20.01.97 р. № 32.

в жіночій гімназії «Філіпс» у Харкові, а згодом у Пензенському реальному училищі та в Пензенській гімназії. Переконавшись у тому, що головною причиною низької успішності дітей бідняків були незадовільні домашні умови, молодий вчитель почав збирати нужденних учнів вечорами в училищі, де вони додатково навчалися під його керівництвом. Поступово до Рубинського приєдналися інші вчителі, створились безкоштовні вечірні курси для невстигаючих учнів міста.

Але стан викладання, особливо ставлення вчителів до учнів, не задовольняли молодого вчителя. Рубинський залишає педагогічну діяльність, яка відіграла неабияку роль в його подальшому житті. Саме вона зумовила його незмінний інтерес до проблем навчання і виховання дітей, дитячого читання, проблем співвідношення бібліотеки і школи. Пізніше ці питання він розглядатиме в своїх бібліотекознавчих дослідженнях, у статтях, які публікуватимуться в часописах «Шлях освіти», «Друг дітей».

Наприкінці 1893 року Рубинський повертається до Харкова і з 16 лютого 1894 року обіймає посаду помічника бібліотекаря університету. Фонд бібліотеки, що активно поповнювався за рахунок пожертвувань меценатів, нараховував на той час близько 150 тис. од. зб. Майже за століття існування фонду в ньому були зібрані цінні колекції книг: інкунабули, палеотипи, книги сімнадцятого-вісімнадцятого століття, видання Івана Федорова, книги Петрівської епохи, прижиттєві видання класиків літератури і науки, багато іноземної літератури.

Але бібліотека, керована, відповідно до Статуту, університетськими професорами, необізнаними з бібліотечною справою і здебільшого обтяженими цими обов'язками, переживала важкі часи. Великі, понад 40 тис. од., нерозібрані фонди, відсутність завершених каталогів та приміщень для читачів, недосконалість обліку і розташування фонду призводили до неможливості користування ними. Не сприяли розвитку бібліотеки і мізерні штати, відсутність кваліфікованих фахівців. Досить сказати, що за перше століття існування штат бібліотеки збільшився з 3 чоловік (1801р.) до 5 (1890р.)!

Але ці труднощі не зупинили Рубинського, сповненого рішучості змінити становище на краще. Сумлінним відношенням до роботи, любов'ю до книги і бібліотеки, професійним підходом до справи молодий помічник бібліотекаря все більше привертає до себе увагу Ради університету. Вже у 1897 р. імператорським указом він нагороджується «за усердие в труде...» орденом Святого Станіслава третього ступеня.

1898 року К. І. Рубинський призначається виконуючим обов'язки бібліотекаря, а 1 січня 1900 р. — бібліотекарем Харківського університету. Саме під його керівництвом у ці роки було завершено складання алфавітного і систематичного каталогів, оброблені і відображені в каталогах недоступні для читачів протягом 70 років «нерозібрані фонди», встановлені регулярні книгообмінні зв'язки з вітчизняними та закордонними науковими

організаціями. Вперше можливість користуватись фондами фундаментальної бібліотеки отримали студенти.

Бажаючи знайомити читачів з новими придбаннями бібліотеки, К. І. Рубинський починає друкувати каталоги дарчих приватних колекцій: П. П. Джунковського (1897 р.), І. П. Сокальського (1898 р.), Б. Г. Філонова (1912). Новим напрямком роботи бібліотеки стало видання з 1901 р. каталогів щорічних надходжень книг (за півріччями). Вони роздавались викладачам університету, а також надсилались науковим і громадським установам Харкова.

У зв'язку з інтенсивним зростанням книжкового фонду університет все гостріше відчуває необхідність у розширенні бібліотечних приміщень. Завдяки наполегливості Рубинського, Рада університету приймає рішення про будівництво нового приміщення бібліотеки. Випускник Петербурзької Академії мистецтв В. В. Величко розробляє проект нової споруди університетської бібліотеки, будівництво якої було розпочато у 1900 р. і завершено у 1902 р. Це була одна з перших в Україні і перша у Харкові спеціальна бібліотечна споруда з величким читальним залом на 250 місць, необхідними службовими приміщеннями і книгосховищем з металевими конструкціями. Одночасно було переобладнане старе книгосховище, в якому встановлено перший книгопідйомник.

Розуміючи складність реорганізації фонду бібліотеки, Рада університету 1902 року відряджає Рубинського для вивчення досвіду роботи бібліотек Москви, Петербурга, Юр'єва, Варшави, Києва. Він ознайомився з діяльністю 25 бібліотек і, перш за все, університетських, ретельно вивчив їх досвід перенесення книг у нові книгосховища. Повернувшись до Харкова, Рубинський одночасно із звітом про відрядження подає проект перенесення, розміщення фонду і організації роботи бібліотеки в нових умовах, який був прийнятий Радою університету.

Не припиняючи обслуговування читачів, співробітники бібліотеки, штат якої зусиллями К. І. Рубинського налічував вже 17 чоловік, рекаталогізували, перешифрували фонди, перенесли і розмістили їх у новому книгосховищі. Все це дозволило, нарешті, організувати роботу бібліотеки у відповідності з найсучаснішими на той час вимогами.

У 1902 р. за поданням Ради університету бібліотекар Рубинський нагороджується орденом Святої Анни третього ступеня.

З метою вдосконалення роботи бібліотеки Рада університету доручає Рубинському вивчити досвід роботи бібліотек Західної Європи. 1905 року він відвідує провідні бібліотеки Парижа, Берліна, Мюнхена, Цюриха, Відня, Женеви, Лозани, Берна та інші. З доповіддю «Положение вопроса о библиотечном персонале в Западной Европе и у нас» Рубинський виступає на засіданні бібліотечної комісії університету: «Благодаря письму к консулам, которым снабдил меня университет, двери всех библиотек гостеприимно открывались передо мною, библиотекари всюду охотно

знайомили мене с устроєм своих библиотек... Показать все достоинства иностранцу-библиотекару, казалось, доставляло им большое удовольствие...» [24, с.13].

Порівняння бібліотек Західної Європи з вітчизняними академічними бібліотеками приводить його до висновку, що академічні бібліотеки доти будуть мати вади, які гальмують розвиток їхньої діяльності, до тих пір не одержать необхідного устрою, доки вивчення бібліотечної справи не стане, як у Західній Європі, обов'язковим для бібліотечного персоналу. Залучення до бібліотек кращих сил стане можливим лише тоді, коли поліпшиться матеріальний стан службовців бібліотек, а персонал їх буде поповнюватись особами, що одержали професійну підготовку.

Висновки цієї доповіді К. І. Рубинського привернули увагу Товариства Бібліотекознавства, на запрошення якого він виступив у Петербурзі зі спеціальною доповіддю 22 листопада 1908 р.

До питання про необхідність професійної підготовки бібліотекаря він повертається знову у статті «Причини неустройства наших академических библиотек», яка була опублікована в друкованому органі Товариства Бібліотекознавства — журналі «Библиотекарь» у 1910 році.

Виступи і публікації Рубинського дедалі більше привертають увагу фахівців і наукової громадськості. У 1910 р. бібліотекар Харківського університету К. І. Рубинський на запрошення Ради прочитав власний курс бібліотекознавства в Петербурзькому університеті.

Визнаючи стан бібліотек Росії надзвичайно складним, а питання, порушені Рубинським, дуже важливими для подальшого розвитку бібліотечної справи, Товариство Бібліотекознавства вирішує поставити їх на Першому Всеросійському з'їзді з бібліотечної справи.

З'їзд відбувся в Петербурзі з 1 до 7 червня 1911 року. К. І. Рубинський бере участь у роботі з'їзду як товариш голови секції державних, академічних і спеціальних бібліотек, котру очолював видатний бібліотекознавець, бібліотекар Московського університету А. І. Калішевський.

Доповідь «Положение библиотечного дела в России и других государствах» була прочитана Рубинським на першому публічному зібранні з'їзду в перший день його роботи після офіційних привітань. Глибокий аналіз стану бібліотек Росії на прикладі академічних, державних, громадських, народних міських та сільських бібліотек, обізнаність зі станом бібліотечної справи в інших державах, широкий діапазон поставлених у доповіді питань, той факт, що доповідь практично відкривала ділову частину з'їзду, свідчать про визнання організаторами з'їзду авторитету Рубинського. Відомий бібліотекознавець, бібліотекар Миколаївської Військової Академії (СПб), секретар академічної комісії з'їзду С. Масловський згодом так охарактеризує його: «К. И. Рубинский, заслуженно считающийся одним из лучших знатоков библиотечного дела в России» [82, с. 297].

Доводячи необхідність визнання бібліотечної справи справою державного значення, Рубинський порушує у доповіді ще одне принципово важливе для вітчизняного бібліотекознавства питання — про бібліотечний персонал.

Основні аспекти цієї проблеми розкривала «Записка по вопросу о мерах, необходимых для улучшения постановки библиотечного дела в академических библиотеках», яка була підготовлена Товариством Бібліотекознавства. Проект її, за дорученням Товариства, склали К. І. Рубинський і бібліотекар С.-Петербурзького політехнічного інституту Є.Н.Добржинський, якого для цієї роботи було відряджено до Харкова. Цей документ обґрунтовував самостійність бібліотечної професії, необхідність спеціальної підготовки бібліотечного персоналу. «Записка...» передбачала створення кафедр бібліотекознавства і бібліографії при двох університетах (у С.-Петербурзі і Харкові), запровадження бібліографії до курсу університетського викладання, вважаючи ці заходи здатними забезпечити теоретичну підготовку бібліотекарів академічних бібліотек. Були розроблені питання щодо стажування фахівців, порядку заміщення бібліотечних посад, форми навчання і матеріального стану бібліотекарів. По кожному пункту документа розгорнулись на з'їзді жваві дискусії.

Не всі положення «Записки...» були прийняті з'їздом. Мабуть тому, що вони були розроблені талановитими, далекосяжними бібліотекознавцями, які випередили свій час. Але історичне значення Першого Всеросійського з'їзду з бібліотечної справи полягає в тому, що вперше в історії вітчизняного бібліотекознавства було чітко окреслено статус бібліотекаря, а професія визнана як особлива, «вчена», що потребує спеціальної освіти. Саме з I Всеросійського з'їзду, на наш погляд, починається відлік історії вітчизняної бібліотечної освіти. Можна уявити, що відчував тоді К. І. Рубинський, вся діяльність, всі зусилля якого були спрямовані на боротьбу за формування в суспільній свідомості гідного ставлення до професії бібліотекаря.

Зацікавила і викликала дискусію друга його доповідь на з'їзді «Библиотечные комиссии в академических библиотеках». На її основі були прийняті конструктивні рішення.

Але повернемося трохи назад, до Харківського університету початку XX століття, коли він наближався до свого першого столітнього ювілею (1805–1905). Створюється історія університету, окремих факультетів і навчально-допоміжних підрозділів. Душею цієї роботи був професор Д.І.Багалій. У 1907 р., безумовно, під впливом останнього, виходить друком історичний нарис К. І. Рубинського «Библиотека Харьковского университета за 100 лет её существования. 1805–1905 гг.» — перша і єдина праця історика і бібліотекознавця, що залишила нам докладний опис діяльності найстарішої університетської книгозбірні України.

Маючи широке уявлення про стан бібліотечної справи в Росії і Західній Європі, чималий досвід практичної діяльності, Рубинський вважає своїм громадянським обов'язком звернути увагу

наукової громадськості на проблеми вітчизняного бібліотекознавства. 22 листопада 1909 р. він виступає в актовому залі університету з публічною лекцією «Культурная роль библиотеки и задачи библиотековедения».

Розглядаючи бібліотеку як «... фактор человеческой культуры, ... как капитал, и притом самый ценный капитал каждой страны, капитал, в который вложено всё знание человечества», Рубинський вважає, що необхідна наука, яка б займалася вивченням цього капіталу. Така наука існує. Вона називається «бібліотекознавство» [25, с.5].

Рубинський впевнений, що бібліотекознавство треба включити до числа університетських наук, що університет має прийти на допомогу цій науці, відвести належне місце вивченню минулого бібліотеки і книги, дослідженню значення бібліотеки як фактора культури, фактора людського прогресу. Виступ мав широкий резонанс і в Харкові і за його межами.

Пізніше, у 1910 р., ця доповідь була прочитана Рубинським на запрошення і на зборах Товариства Бібліотекознавства в С.-Петербурзі.

У 1910 р. Харківський університет, громадськість міста відзначили тридцятиріччя наукової та педагогічної діяльності видатного історика України, професора Дмитра Івановича Багалія. На засіданні історико-філологічного товариства, присвяченого цій події, з доповіддю «Значение Д.И.Багалея в истории библиотечного дела» виступив К. І. Рубинський. Він першим серед бібліотекознавців висвітлив неоціненний внесок Д. І. Багалія у розвиток бібліотечної справи і бібліографії, визначив його видатну роль в історії бібліотеки Харківського університету, в становленні Харківської громадської бібліотеки. Костянтин Іванович, таким чином, ще на початку двадцятого століття поставив проблему «Вчений і бібліотека», розв'язання якої назавжди виключило б сумніви щодо місця бібліотеки в суспільстві.

У 1912 р. бібліотекаря Харківського університету К. І. Рубинського нагороджено орденом Святої Анни другого ступеня.

Останні за часом відомі нам свідчення про його діяльність залишив бібліотекар Новоросійського університету П. С. Шестериков у своїй книзі «Постановка библиотечного дела в университетских и некоторых других библиотеках России».

Бажаючи з'ясувати стан бібліотеки свого університету в порівнянні з такими ж бібліотеками інших університетів Росії, Шестериков влітку 1913 р. особисто ознайомився з роботою бібліотек у найбільших університетах і наукових закладах Росії. Він заздалегідь розіслав в усі бібліотеки анкету, що містила 88 запитань, які стосувалися організації їх роботи. Ось що пише П.С.Шестериков про свій візит до Харкова: «... Отправился в университет и застал библиотекаря К. И. Рубинского, который обстоятельно ознакомил меня с библиотекой. Благодаря его чрезвычайной любезности, я получил ответы на мои анкетные вопросы... столь обстоятельные, что все дело постановки рисуется мне как на ладони» [101, с.141].

Подаючи статистичні відомості про бібліотеку, фонд якої нарахував на 1913 р. 264 304 од. зб., він відзначає, що в бібліотеці існує конкурсна система заміщення вакантних посад, чіткий розподіл обов'язків між службовцями, який забезпечує, на думку К. І. Рубинського, ретельне їх виконання. Саме з його приходом серед служителів бібліотеки вперше з'явилося чотири жінки, яких було прийнято до бібліотеки після складання особливого екзамену. На той час це було винятком. Зі слів Рубинського, наведених в описові Шестерикова, «продуктивность работы лиц женского пола не меньше, чем продуктивность работы мужчин, и нет основания закрывать им доступ к штатным должностям в библиотеке» [101, с.155].

На жаль, у зв'язку з тим, що архів Харківського університету було знищено в роки Великої Вітчизняної війни, матеріалів про діяльність К. І. Рубинського в останні передреволюційні роки не збереглося.

Другий, пореволюційний її період, не був досліджений. Подальша біографія К. І. Рубинського відтворювалась нами шляхом вивчення спеціальної і місцевої періодики, окремих документів, що збереглися в архіві бібліотеки університету, місцевих і державних архівах, його робіт цього періоду, спогадів доньки — Антоніни Костянтинівни.

Наші відомості про становище бібліотеки університету у 1917 році дуже обмежені. Бібліотекарі, налякані артобстрілами міста, погромами, залишили бібліотеку. Рубинський, який володів дев'ятьма мовами, мав неодноразову можливість емігрувати, але не залишив своєї бібліотеки. Довгий час він був її єдиним штатним працівником. У буремному 1917 р. він навіть жив у бібліотеці. Міська Рада доручає йому очолити бібліотеку, відновити її роботу. Він стає першим директором бібліотеки Харківського університету в найважчі, драматичні роки її пореволюційного існування.

20–30-і роки нашого століття — «біла пляма» в історії бібліотечної справи. Про те, що дійсно відбувалося у ці роки в бібліотеках, особливо наукових, нам майже нічого невідомо. Тим, хто замислюється над історією українського бібліотекознавства, над нашим минулим, ясно, що події того часу розвивались зовсім не так, як десятиліттями повторювалося в нашій бібліотекознавчій літературі. Історикам бібліотечної справи ще доведеться розібратися, що ж дійсно відбувалось у той час в бібліотеках, по яких теж пройшла безжалісна репресивна машина. Доля Рубинського — одна з багатьох, хто зазнав її страшної сили.

У 1917–1919 рр. бібліотека разом з університетом важко переживає зміну режимів в Україні, внаслідок чого університет опинився практично без фінансування. Розуміючи необхідність об'єднання бібліотекарів заради їх захисту в скрутні часи, заради збереження фондів, Рубинський разом з бібліотекарем Харківської громадської бібліотеки О. І. Прозоровською у 1918 р. створює в Харкові професійне об'єднання бібліотечних працівників

міста. Очоливши його, він розробляє Статут, займається його реєстрацією. Це було одне з перших професійних бібліотечних об'єднань України, яке налічувало 35 працівників. Проте за нестачею коштів воно припинило своє існування.

У 1918 р., незважаючи на холод і голод, до бібліотеки повертаються співробітники, починається обслуговування читачів. У цей винятково важкий час в умовах масового розкрадання і знищення бібліотек К. І. Рубинському вдалося не тільки зберегти фонд університетської бібліотеки, але й збільшити його за рахунок приватних колекцій і бібліотек громадських установ. У перші роки радянської влади до бібліотеки надійшло близько 200 тис. книжок. Розпорядженням місцевої влади в Харкові створюється комісія з порятунку бібліотек емігрантів, до складу якої входить і К. І. Рубинський. Одночасно йому доручається завідування складом книг, конфіскованих у емігрантів. Майже всі бібліотеки професорів переведено до університетської бібліотеки на зберігання. Рубинський складає списки книг, розподіляє їх між повітовими, районними, науковими бібліотеками. Найцінніші з них надійшли до бібліотеки університету, збагатили фонди Харківської громадської бібліотеки. Ця трудомістка і відповідальна робота відбирала у Рубинського багато сил і часу. Згодом вона ж стала предметом важких політичних звинувачень на його адресу.

1920 року в Україні починається реорганізація вищої освіти. Знищувалась, як архаїчна, стара вища школа.

На кінець 1920 року на базі Харківського університету створюється Академія теоретичних знань, яка вже через рік безславно закінчила своє існування. Натомість у травні 1921 року організовується Харківський інститут народної освіти (ХІНО) з двома факультетами: соціального виховання і професійної освіти. Пізніше були відкриті ще два факультети: у 1923 році — робітфак, а у 1925 — політосвітній. Останній — з відділами клубної, бібліотечної і антирелігійної роботи — у 1929 р. перетворився на інститут політичної освіти, який і став прямим попередником майбутнього бібліотечного, а потім першого вузу культури в Україні.

З ліквідацією університету бібліотека залишається без своєї «альма-матер», без фінансування. Наркомосвіти переводить її у своє підпорядкування, проголошує загальнодоступною, публічною, надає нову назву «Центральна науково-учбова бібліотека». У такий спосіб реалізується ленінський декрет 1920 р. «О централизации библиотечного дела в стране».

У 1921 р. Рубинський за дорученням Наркомосвіти бере участь в комісії для складання інструкцій для районних бібліотек. Разом з М. О. Габель розробляє нову децимальну систему, пристосовуючи її до вимог педагогічної бібліотеки. Після затвердження нової системи було поставлене завдання підготовки кадрів для її впровадження. Рубинський, який і до революції викладав бібліотечну справу на курсах, що їх створило земство,

на курсах Товариства грамотності, починає викладати історію бібліотечної справи та практичне бібліотекознавство в системі курсів, створених Наркомосом, а також на курсах бібліотекарів червоноармійських бібліотек. Центральна науково-учбова бібліотека починає переіндексацію свого фонду згідно з новою системою класифікації.

У 20-і роки перед науковими бібліотеками постають нові суспільно-політичні завдання. Політосвітній ухил роботи академічних бібліотек викликав перенесення в них, мало не механічно, всіх форм бібліотечної активності, які тільки знала масова політосвітня бібліотека.

Мовчазно протидіючи новим вимогам офіційної влади до наукових бібліотек, Рубинський, людина надзвичайно скромна і стримана, не може вписатися в «будни великих строек...». Саме в цей час, в період активізації бібліотечної справи в Україні, він стоїть осторонь ідеологічної боротьби, що розгорнулася в перші пореволюційні роки з багатьох питань суспільного життя. Мабуть, з цим пов'язане те, що відомий бібліотекознавець не запрошується для участі в спеціальних нарадах, конференціях, не друкується в спеціальних виданнях. Його досвід і знання виявляються непотрібними, він опиняється в зоні замовчування на довгі роки.

У 1923 році починається чистка соціального складу наукових установ, їх пролетаризація. Безпартійна наукова інтелігенція на керівних посадах замінюється членами партії. Бібліотеки заповнюються керівниками, які нічого спільного не мають з бібліотечною справою. З анкетного листа для Наркомосвіти, складеного власноручно Рубинським у 1926 році, який було виявлено нами у Державному архіві вищих органів влади у м. Києві (фонд 166, опис 12, спр.3474), ми довідалися, що посаду керівника бібліотеки він займав з 1900 р. до 1922 р., коли його «було зміщено з посади завідувача» і переведено на посаду старшого бібліотекаря. Цей документ підтвердив наше припущення, що Рубинський потрапив у сумнозвісну смугу переслідування безпартійної інтелігенції. На І-й Всеукраїнській нараді працівників книги (Харків, листопад 1923 р.) ЦНУБ представляла директор О. Ольховська.

У 1925 році на 1-й Конференції наукових бібліотек у Києві в доповіді представника Укрнауки В. Дубровського вперше висловлюється ідея об'єднання колишніх університетських і публічних бібліотек в Україні. Рубинський першим підняв свій голос на захист найстарішої університетської бібліотеки. Тільки за один 1928 рік він публікує чотири газетні статті, в яких доводить недоцільність такого об'єднання. «117 лет собирали учёные университета свою библиотеку, создалась библиотека, которой может гордиться Харьков. Разделить библиотеку не трудно, хотя это и потребует значительных затрат. Но, ликвидировав ее, мы лишимся концентрированной научной библиотеки, где каждый ученый, каждый интересующийся тем или иным вопросом

мог би найти себе соответствующую книжку. Не в интересах науки ломать библиотеку», — писав Рубинський [44]. Починається багаторічна дискусія про долю однієї з найстаріших українських бібліотек. Висуваються проекти об'єднання бібліотеки з бібліотекою ім. В. Г. Короленка, ліквідації її як самостійного закладу і передачі фондів новоствореним вузам. На довгі 8 років над бібліотекою нависає загроза знищення як самостійного науково-освітнього закладу.

Незважаючи на це, колектив продовжує працювати. Кількість читачів збільшилась порівняно з 1917 р. у 10 разів, зареєстровано більше 100 тис. прим. літератури, що була передана до її фондів у 1917–1918 рр., але ще багато залишилось незареєстрованої, і це дуже гнітить Костянтина Івановича.

Звільнившись від виконання адміністративних обов'язків, К. І. Рубинський має змогу присвятити свій час літературній роботі. В часописах «Шлях освіти» та «Друг детей» він вміщує низку статей-рефератів з педагогічних питань та питань у справі охорони дітей. Здійснюючи свою давню мрію, К. І. Рубинський починає роботу над перекладами творів французьких письменників з оригіналу на українську мову. В період з 1928 до 1930 р. вийшли друком кілька романів Золя у його перекладі, високо оцінені критикою. Переклади були суттєвою матеріальною підтримкою для сім'ї Костянтина Івановича у ті скрутні часи.

В бібліотеці удосконалюється її структура. У 1926 р. створюється бібліографічний відділ, довідкове бюро, марксівський кабінет. Розробляється нова інструктивно-нормативна документація. В архіві ЦНБ зберігаються складені К. І. Рубинським «Інструкція служачим ЦНБ», колективний договір, у кожному пункті яких турбота про бібліотекаря, його працездатність, здоров'я, підвищення кваліфікації тощо.

Розуміючи необхідність підвищення кваліфікації бібліотечних працівників, а також обставини, за яких фахівців наукових бібліотек практично не готували, Рубинський у 1926 р. організовує в бібліотеці семінар з бібліотекознавства, який він очолював до кінця свого життя.

Вражає програма семінару, широта інтересів і професійна ерудиція його керівника, про що свідчить тематика його доповідей: «Завдання бібліотекознавства», «Історія книги в Росії», «Революція в бібліотечній справі в Німеччині», «Раціоналізація роботи в наукових бібліотеках і консерватизм бібліотечних працівників» тощо.

В 1927 р. наукова бібліотека відзначила 40-річчя педагогічної, наукової і бібліотечної діяльності К. І. Рубинського.

7 листопада 1927 року відбулося урочисте засідання Ради Всенародної бібліотеки України, присвячене першому десятиліттю її існування. З доповіддю виступив керівник відділу Укрнауки Наркомосвіти В. Козловський, який почав свою доповідь з такої фрази: «Ми можемо твердити не без підстави, що бібліотекознавство на Україні до революції не існувало: у нас не було

ні організованих осередків, ні навіть окремих осіб, котрі віддавались би студіям над тим, чи повинні бути бібліотеки на Україні, як проводити в них справу. Не існувало українського бібліотекознавства, то, значить, не впроваджено бібліотекознавчих студій, бо людей, які студіювали ці проблеми в суто науковій установі, майже не було, і такі постаті, як К. І. Рубинський, були рідкими явищами» [115, с. 1]. Погодитись з цим твердженням не можна. Праці К. І. Рубинського і Л. Б. Хавкіної, просвітня діяльність Христини Алчевської, праці фахівців Одеської наукової бібліотеки, Новоросійського та Київського університетів свідчать, що українське бібліотекознавство існувало і до радянських часів.

До періоду 30-х років належать неопубліковані, частково незавершені, статті К. І. Рубинського, рукописи яких зберігаються у відділі рідкісної книги нашої бібліотеки. Серед них «Размещение книг в библиотеке», «Деятельность библиотечного кружка при ЦНБ в 1926 году», «Библиотека и руководство детским чтением», «Не можна відкладати на довгий час наукову організацію праці по наукових бібліотеках» та ін.

На жаль, залишилась незавершеною велика монографія, над якою К. І. Рубинський працював усі пореволюційні роки «История русской библиотеки в дореволюционное время. Очерки» (близько 200 сторінок), яка чекає на свого дослідника. Характеризуючи університетські, академічні, публічні, народні бібліотеки, читальні, автор показує, як із зростанням суспільної свідомості розвивалась бібліотечна справа, підносилося значення бібліотеки. Як практично в усіх роботах Рубинського, червоною ниткою проходить головне, на думку автора, питання — про значення бібліотекаря, повагу та піклування про нього, необхідність створення системи підготовки бібліотечних фахівців.

Кінець 20-х — початок 30-х років — найдраматичніший для наукової бібліотеки колишнього університету період. В зв'язку з реорганізацією університету, відокремленням факультетів і створенням на їх базі нових навчальних і наукових закладів столиці України, згідно з розпорядженням Наркомосвіти бібліотека передає їм літературу. Йде організоване розтягування її безцінного фонду. Листом (фактично наказом) Укрнауки від 29.09.1929 р. бібліотека передає інституту ім. Т. Г. Шевченка, що відкрився у Харкові, 63 рукописи, у тому числі рукописи Шевченка, Пушкіна, Добролюбова, Лермонтова, Котляревського, Сковороди, а також надзвичайно цінні для Харківського університету «Бумаги об основании университета», «Дело Правления Харьковского университета о Каразине», «Прошение Каразина», що прояснювали «справу Каразіна», який потрапив у немилість до імператора настільки, що навіть не був запрошений на відкриття університету, створеного завдяки його ініціативі і зусиллям. Можна уявити той біль, з яким підписував К. І. Рубинський акт передачі раритетів, що становили гордість бібліотечної колекції.

У червні 1930 р. більше тисячі одиниць суспільно-політичної літератури, комплекти періодики передаються наказом

Наркомосвіти до бібліотеки Інституту історії партії і Жовтневої революції при ЦК КП(б)У. Значна кількість наукової літератури направляється до новоствореної медичної бібліотеки в Києві.

Репресивна політика по відношенню до науки виявляється і в нищівній чистці фондів бібліотек, що відбувалась під гаслом партійності. Вилучаються праці репресованих вчених, суспільно-політична, релігійна, художня література. Різно звучуються міжнародні контакти наукових бібліотек. Фонд ЦНУБ зазнає непоправних втрат.

1930 рік був останнім в житті К. І. Рубинського. Наприкінці 1929 р. вийшла постанова ЦК ВКП(б) «Об удлучшенні библиотечной роботи», яка, вказуючи на незадовільний стан бібліотечної справи, відзначала, що до бібліотек проникли «класово-ворожі елементи». Почалося цькування старих кадрів. Виконуючи постанову, комісія політосвіти Харківської міської ради створює бригаду для перевірки діяльності ЦНУБ, до складу якої за рекомендацією Укрнауки включено К. І. Рубинського.

Комісія організовує конференцію читачів ЦНУБ, яка констатує недостатній зв'язок бібліотеки з радянською дійсністю, обмаль у штаті «марксіських сил», мізерні асигнування. Зберігся ганебний протокол засідання місцевому бібліотеки, організований бригадою перевірки бібліотеки, згідно з яким, посилаючись на «низку заяв» співробітників бібліотеки (прізвища заявників не вказуються), Рубинський відкликається зі складу бригади, звинувачений у необ'єктивному підході до її роботи.

За висновками бригади комісія політосвіти Міськради 17 березня 1930 р. ухвалює резолюцію, в якій констатує відірваність бібліотеки від завдань радянської науки, засміченість її кадрів класово-ворожими елементами. Керівництво бібліотеки звинувачується у збереженні незареєстрованих бібліотек емігрантської професури, що дозволяло Укрнауці давати в окремих випадках дозвіл на їх повернення колишнім володарям. Бібліотеку, її керівників звинувачують у переховуванні цінних рукописних фондів і документів з історії революційної боротьби від організацій, які їх розшукували, що розцінюється як відкрите політичне шкідництво. Рішенням комісії ЦНУБ потребує повної реорганізації, директор О. М. Ольховська, К. І. Рубинський (фактично заступник директора) підлягають звільненню, а справа про приховування цінних документів і бібліотек емігрантської професури передається на додаткове судове розслідування.

Вирок комісії був тяжким ударом для бібліотеки і, безумовно, для Костянтина Івановича. Страшні звинувачення вимагали від нього безкінечних відписок, довідок, роз'яснень, апеляцій у вищі інстанції та слідчі органи. Все це, разом зі зрадою деяких колег, багаторічною без відпусток і вихідних днів працею, занепокоєністю долею бібліотеки, підірвало здоров'я Рубинського.

Слід відзначити, що Укрнаука не дала згоди на його звільнення, і Костянтин Іванович продовжував працювати в бібліотеці до того фатального дня — 1 грудня 1930 р., коли туманним ранком

по дорозі на приміську станцію «Зелений гай» його було збито поїздом. Через кілька годин він помер у 1-й міській лікарні.

Ховали Костянтина Івановича прямо з лікарні 2 грудня. День був дуже морозний. На 1-му міському кладовищі збиралась велика кількість людей. «Над свіжою могилою промовляли бібліотекарі наукових бібліотек, що ховали свого старшого товариша по бібліотечній роботі, а також виступив академік В. П. Бузескул, що знав Костянтина Івановича протягом 50 років», — сповіщав у некролозі останній номер 5/6 «Журналу бібліотекознавства та бібліографії», який так і не побачив світ, залишившись у архіві [126, с. 92].

Обірвалося життя цільне і прекрасне, сповнене самовідданого служіння улюбленій справі. Близько 40 років К. І. Рубинський очолював найстарішу українську книгозбірню. У найважчі часи він зберіг національну гордість України — бібліотеку Харківського університету, її унікальні фонди, згуртувавши навколо себе колектив фахівців-ентузіастів.

У 1933 р. Харківський університет було відновлено, а Центральна наукова бібліотека знов стала його невід'ємною складовою частиною.

В особі К. І. Рубинського Україна мала видатного вченого в галузі бібліотекознавства. Він вніс значний внесок у розробку питання бібліотекознавства як науки, предмета бібліотекознавства. Його праці з історії бібліотечної справи, професійної освіти зберігають теоретичне та практичне значення і сьогодні. Історія розвитку бібліотекознавчої думки підтвердила правильність його теоретичних висновків. Бібліотекознавство визнано наукою і успішно розвивається. Бібліотечна професія набула соціально-значущого статусу, створена система бібліотечної освіти, біля витоків якої він стояв.

Сьогодні Центральна наукова бібліотека Харківського університету, за цілісність і збереження якої все життя боровся Костянтин Іванович, бібліотека майже з чотирьохмільйонним фондом, використовуючи нові інформаційні технології, разом з найстарішим університетом України готується зустріти свій 200-річний ювілей.

Вшановуючи пам'ять бібліотекознавця, Вченою радою університету засновано премію імені Костянтина Івановича Рубинського за найзначніші досягнення в галузі бібліотекознавства, бібліографії та історико-бібліотекознавчих досліджень. Першими її лауреатами стали бібліографи ЦНБ М. Г. Швалб, В. К. Мазманьянц, В. Д. Прокопова та доценти ХДУ Б. П. Зайцев і С. М. Куделко. Започатковано видання бібліографічних покажчиків у серії «Бібліографії лауреатів премії ім. К. І. Рубинського». У Центральній науковій бібліотеці традиційно проводяться наукові читання, присвячені К. І. Рубинському.

Відновлюючи історичну правду, бібліотекознавство України, яке зараз відтворює свою історію, має повернути національній культурі ім'я К. І. Рубинського.

*Н. М. Кушнарєнко,
доктор пед. наук, проф. ХДІК,
академік Міжнародної академії інформатизації*

К. І. Рубинський — фундатор українського бібліотекознавства

Сучасний стан розвитку вітчизняного бібліотекознавства характеризується переглядом та уточненням основних теоретичних підвалин, що виклиcano змінами, які сталися у суспільстві: здобуття суверенітету України, становлення державності, відродження національної культури та ін. У цих умовах необхідно максимально ефективно використати наукову спадщину в галузі бібліотекознавства для забезпечення спадкоємності та розробки стратегічних проблем розвитку науки про бібліотеку й бібліотечну справу в Україні.

Історія становлення та розвитку бібліотечної справи в Україні характеризується наявністю власних бібліотекознавчих шкіл, які започаткували й оригінально розробляли як загальні, так і окремі напрями бібліотечної науки. Заслуги українських спеціалістів перед світовим бібліотекознавством настільки значні, що в професійному середовищі давно утвердилась думка про існування і успішний розвиток української школи бібліотекознавства.

Однак більш-менш систематичне вивчення досягнень українських бібліотекознавців, узагальнення їхніх позицій з основних проблем бібліотекознавства розпочалося лише в останні роки.

Слабкий розвиток історіографії українського бібліотекознавства зумовлений багатьма причинами. Ще невідомі широкому загалу всі значні імена вітчизняних фахівців, що стояли біля витоків бібліотечної справи в Україні; не проаналізовані, а то й не виявлені праці відомих українських бібліотекознавців, які відіграли значну роль у розв'язанні наукових і практичних питань бібліотекознавства і бібліотечної справи в Україні. Предметом особливої уваги мусить бути вивчення становлення та розвитку бібліотекознавчої думки в різних регіонах країни, виявлення й дослідження внеску в скарбницю українського бібліотекознавства основних бібліотечних осередків на терені України — імен засновників, основні ідеї, наукові й практичні здобутки. Лише за цих умов можливе системне відтворення історії, створення історіографії вітчизняного бібліотекознавства й бібліотечної справи, ефективне використання наукової спадщини в національно-культурному відродженні України.

Провідне місце в українському бібліотекознавстві належить Харківській бібліотечній науковій школі, фундаторами якої є К. І. Рубинський, Л. Б. Хавкіна, М. А. Годкевич, Б. О. Борович, Д. А. Балика, Н. Я. Фрідьева та ін. Це були самобутні особистості, ідеї яких склали теоретичне підґрунтя в становленні й розвитку бібліотекознавства як наукової дисципліни. Їхня творча спадщина за своїм змістом має не лише регіональне й загальноукраїнське, але й світове значення.

З ім'ям Костянтина Івановича Рубинського пов'язана передісторія створення й успішного розвитку української школи бібліотекознавства, становлення харківської наукової школи як її основного ядра, найяскравіша сторінка в історії Центральної наукової бібліотеки Харківського державного університету, де він працював майже 40 років.

Творча спадщина К. І. Рубинського, як і багатьох інших українських бібліотекознавців, довгий час не вивчалась. Його ім'я було широко відоме в бібліотечній сфері на початку XX століття. Однак згодом, аж до 80-х років, його внесок у розвиток бібліотекознавчої думки замовчувався, праці за радянських часів не перевидавались, були доступні лише обмеженому колу фахівців, з якого він роду-племені походить — теж було невідомо.

Біобібліографічний нарис — це праця, що відновлює історичну справедливість, повертаючи ім'я К. І. Рубинського широкому загалу бібліотечної спільноти як визначної постаті в історії вітчизняного бібліотекознавства, засновника Харківської бібліотечної наукової школи, фахівця-патріота, яскравого представника бібліотечної професії, котрий віддав їй усе своє життя.

Ім'я українського бібліотекознавця К. І. Рубинського повертається зусиллями фахівців Центральної наукової бібліотеки ХДУ, в якій він довго працював і яку певний час очолював; науковців Харківського державного університету; вчених Харківського державного інституту культури, заснування якого здійснило його мрію щодо професійної підготовки бібліотечних спеціалістів.

Розпочата справа продовжена. Цей біобібліографічний нарис поєднав сучасне покоління бібліотекарів ЦНБ ХДУ і вітчизняних бібліотекознавців з минулим і з тими, хто приїде йому на зміну.

Показчик має велике наукове значення, оскільки містить бібліографічні, біографічні й фактографічні дані, які можуть слугувати першоджерелом для подальших теоретичних та історичних розвідок щодо бібліотечної науки й практики в Україні.

Матеріали показчика можуть бути використані і в навчальній сфері — у викладанні спеціальних бібліотечно-бібліографічних дисциплін у вищих навчальних закладах бібліотечно-інформаційного профілю 1–2 та 3–4 рівнів акредитації.

Нарешті, він може бути путівником для краєзнавчих розвідок, оскільки розкриває персональний та змістовий аспекти історії становлення та розвитку бібліотекознавства й бібліотечної справи на Харківщині й Слобожанщині.

Зміст і форма видання відповідає заявленому жанру.

Біобібліографічний нарис є результатом серйозного аналізу й узагальнення близько двохсот робіт. У ході копіткої дослідницької роботи укладачеві вдалося віднайти п'ять нових до цього часу невідомих праць К. І. Рубинського, відтворити хронологію його життя, періоди бібліотечної й небібліотечної діяльності вченого.

Вражає ґрунтовна розробка матеріалів щодо участі К. І. Рубинського в підготовці й проведенні Першого Всеросійського з'їзду з бібліотечної справи (1911 р.) Основні ідеї вченого, викладені у його доповідях і пропозиціях, резолюції з'їзду, підготовлені за його участю, не втратили своєї актуальності, наукової і практичної значущості в наші дні, більшість з них втілено в життя.

Автором покажчика введено в науковий обіг архівні матеріали ЦНБ ХДУ: рапорти, прохання, доповідні записки, написані К. І. Рубинським, протоколи засідань бібліотечної комісії та ін. Це тільки початок великої роботи, яка чекає на свого дослідника.

Слід звернути особливу увагу на дайджест «К. І. Рубинський про бібліотеку і професію бібліотекаря», який містить добірки найцікавіших висловлювань бібліотекознавця з цього приводу. Значення цього розділу безумовне. По-перше, тому, що твори вченого вже стали бібліографічною рідкістю і в найближчому майбутньому не зможуть бути перевиданими, а отже, малодоступні для фахівців. А по-друге, ці витяги з його творчої спадщини розкривають ставлення К. І. Рубинського до улюбленої справи, мають виховне значення для молодого покоління бібліотечних фахівців, які будуть працювати в ХХІ столітті, нести відповідальність перед минулим — нашими предками і перед майбутнім — нашими нащадками.

Заснування премії імені К. І. Рубинського Радою ХДУ, започаткування читань його пам'яті в ЦНБ університету, науково-практичні конференції ХДІК, присвячені його науковій спадщині, і цей біобібліографічний нарис — данина нашої вдячності Костянтину Івановичу Рубинському, директорів університетської бібліотеки, одному з видатних вітчизняних бібліотекознавців.

*В. О. Мільман,
канд. пед. наук, доц. ХДІК*

Внесок К. І. Рубинського у становлення бібліотекознавства як науки

Історія науки має чимало прикладів, коли визнання вкладу в її розвиток тієї чи іншої особи здійснюється несвоєчасно. В бібліотекознавстві — це постать Костянтина Івановича Рубинського. Він був широко відомим у бібліотечній сфері на початку ХХ ст., коли наполегливо вивчав вітчизняний і закордонний досвід, про що повідомляв у виступах та публікаціях, був представником України на Першому Всеросійському бібліотечному з'їзді, брав участь у роботі Товариства Бібліотекознавства тощо. За радянських часів його ім'я майже не згадується. І лише у 80-ті роки після публікації у часопису «Библиотекарь» частини лекції К. І. Рубинського «Культурная роль библиотеки и задачи библиотекведения»^{*} ця постать знову привертає увагу фахівців. Це не випадково.

У другій половині нашого століття пильну увагу вітчизняних фахівців привертає проблема — бібліотекознавство як наука. Звернення до неї стало логічним наслідком накопичених знань про бібліотечну діяльність, що зумовило інтегративні зміни у самому процесі пізнання бібліотечної справи як соціального явища і посилює гносеологічний аспект у бібліотекознавстві.

Особливу увагу дослідників привертають такі загальнотеоретичні питання, як уточнення змісту науки, уніфікація понятійного апарату, предмет і об'єкт бібліотекознавства, принципи та функції бібліотек у сучасному суспільстві тощо. Однак повністю дослідити і дати глибокий аналіз сучасного стану загальнотеоретичної проблематики без урахування історичного досвіду неможливо. У бібліотекознавстві, особливо України, гостро відчувається потреба в пізнанні історичних витоків і інтерпретації їх місця в системі розвитку науки. Внесок фахівців України у становлення та розвиток бібліотекознавства як науки майже не вивчений. Тому перший крок — з'ясування окремих постатей, що досліджували зазначену проблему, аналіз їхніх поглядів і визначення вкладу в науку.

Одним з перших бібліотекознавців в Україні, який звернувся до складних питань науки, був К. І. Рубинський. Свої погляди на проблему він виклав у названій лекції. Навіть якби він більше

^{*} Тут і далі див. список літератури до цієї статті.

нічого не друкував, його, безумовно, слід вважати фундатором бібліотекознавчої думки в Україні. З'ясувати внесок К. І. Рубинського в розвиток науки без аналізу розуміння бібліотекознавства на початку XX сторіччя неможливо. Тому доцільно розглянути деякі напрями розробки цієї проблеми.

Термін «бібліотекознавство» в Росії був відомий і використовувався ще у XIX столітті. На початку нашого століття було декілька його визначень в енциклопедіях, словниках, рецензіях на закордонні видання, посібниках з бібліотечної справи. В більшості з них бібліотекознавство визначалося як сукупність правил, що стосуються устрою та управління бібліотеки. Правила ці головним чином розроблялися для окремих бібліотек, бо, за висловом К.І. Рубинського, «библиотекарь знал только свою библиотеку» [3, с. 185].

Інтерес до терміну і потреба його уточнення значно зросли після публікації в Росії книжки Ф. Ейхлера «Библиотековедение высшего порядка и его отношение к методам научного познания и преподавания» [5]. Автор розумів, що бібліотекознавство вийшло за межі науки, яка займається лише зберіганням книжок. Він намагався обґрунтувати його як науку «высшего порядка», завдання якої є «исследование литературных памятников, условий и истории их возникновения, распространения и эксплуатации» [5, с.16], а відповідно об'єктом такої науки може бути лише книга. Визнання такого об'єкту вимагало від бібліотекознавства вивчення не лише проблем, що стосувалися роботи бібліотек з книгою, але й усієї сфери видання, розповсюдження та використання книги. Безумовно, це було значно ширше, ніж сам термін.

З цією точкою зору не погодились фахівці російської школи бібліотекознавства. П. М. Богданов, Л. Б. Хавкіна та інші вважали, що бібліотекознавство являє собою комплекс знань, що необхідні для доцільної організації бібліотеки. Об'єктом такої науки може бути лише бібліотека, а предметом — «изучение тех условий, при которых они (библиотеки) могли бы беспрепятственно развивать свою деятельность и служить целям науки и образования» [1, с.140]. Таке розуміння вихідних положень науки обумовлювало її відокремленість від інших наук про книгу (книгознавство, бібліографія та ін.) і давало можливість розробки бібліотекознавства як самостійної науки. Але поряд з цим позитивним надбанням-визнанням бібліотеки як об'єкта науки, з'ясувалося, що виділення закладу як об'єкта, навіть коли він являє собою соціальний інститут, обмежує науку розробкою технології, не дозволяє з'ясувати суспільну значущість явища, сформулювати закони його існування. Між тим обов'язковим атрибутом науки є визначення законів та закономірностей функціонування явища чи процесу, принципів його розвитку. Якщо наука займається не лише правилами організації закладу, але й суспільними проблемами явища, яке реалізує цей заклад, вона виходить за межі свого об'єкта. Не випадково школа як заклад не є об'єктом науки педагогіки.

Цю суперечність і обмеженість науки бібліотекознавства при визначенні бібліотеки як її об'єкта прозорливо передбачав

К. І. Рубинський. В складній ситуації він спробував визначити свою позицію з цього питання, розробив ряд важливих положень, які змінювали позиції бібліотекознавства як самостійної науки, до того ж відійшов від традиційного розуміння бібліотекознавства як утилітарної науки і розглянув її в контексті соціальної науки. Це стосувалося самої дефініції «бібліотекознавство», визначення його завдань, об'єкта та предмета дослідження.

Щодо завдання бібліотекознавства як науки, то К. І. Рубинський зазначав, що воно повинно «...не только выработать наилучшие способы распространения знаний путем предоставления в пользование собираемых с этой целью книг, не только изучения механизма библиотек, но и исследование причин, как задерживающих функционирование его, так и способствующих его деятельности в связи с общими условиями жизни в различные времена и у разных народов ...» [2, с.86].

На його думку, на початку сторіччя «библиотековедение, имеющее предметом всестороннее изучение библиотечного дела, не везде признается наукой» [2, с. 86, підкреслено нами — В. М.].

Розглядаючи питання про вивчення бібліотекознавства в університетах на рівні наукової дисципліни, К. І. Рубинський заперечував проти тлумачення його лише як «сукупності правил». Він обстоював таку науку, за допомогою якої «должны быть открыты законы, обуславливающие правильное и прогрессивное действие важного фактора культуры» [2, с.89]. «Так как не только популяризация знаний, но и движение науки затрудняется недостатками в деятельности библиотек, — наголошував К. І. Рубинський, — то изучение законов этой деятельности составляет предмет учения о библиотеке, которое признает библиотеку организмом, подчиняющимся общим законам жизни» [2, с. 89].

У лекції «Культурная роль библиотеки и задачи библиотековедения» К. І. Рубинський показав науковий потенціал бібліотекознавства, його суспільну значимість як самостійної наукової дисципліни. На його думку: «Поставленная на широких основаниях наука библиотековедение, вместе со вспомогательной наукой библиографией, должна представлять не узкоспециальный характер, должна иметь своей задачей не одну подготовку библиотечного персонала..., разработка этой науки...должна иметь целью изучение всех вопросов библиотечного дела...» [2, с.91].

Таким чином, К. І. Рубинський чітко визначив своє розуміння об'єкта та предмета бібліотекознавства як науки. Об'єкт — бібліотечна справа, предмет — закони її розвитку.

Такий підхід був новим і не втратив свого значення до наших днів. Слід зазначити, що К. І. Рубинський не був поодиноким у цьому питанні. Його підтримали й наші фахівці, про що свідчать висловлювання на Першому Всеросійському бібліотечному з'їзді (1911 р.) [4, с. 15]. Визначення бібліотечної справи як об'єкта дослідження розширює можливості розвитку бібліотекознавства як суспільної науки, передбачає оцінку цього явища не лише з точки зору суспільної значимості, але й дає змогу з'ясувати закони його розвитку, які становлять обов'язковий елемент науки.

Визначення К. І. Рубинським бібліотекознавства як науки, яка вивчає не лише правила організації роботи бібліотеки, а насамперед бібліотечну справу як феномен культури, як визначне суспільне явище, підтверджує і те, що в своїх дослідженнях він використував принцип історизму. В історії К. І. Рубинський бачив найважливішу умову відкриття законів бібліотечної справи [2, с. 89]. По суті вперше в лекції К. І. Рубинського бібліотекознавство розглядалося як частина культури народу, підкреслювався зв'язок і залежність бібліотечної справи від політичних умов у державі. У лекції ця проблема означена, фрагментарно розглянуті з цієї точки зору окремі питання. Задум історичного аналізу бібліотечної справи в Росії він намагався реалізувати у великій праці «История русской библиотеки в дореволюционное время: Очерки» [3], яка, на жаль, не була завершена у зв'язку з трагічною загибеллю автора. Рукопис її зберігається у рукописному фонді ЦНБ ХДУ.

Звернувшись до найскладнішої проблеми — визначення бібліотекознавства як самостійної науки, К. І. Рубинський не міг залишити без уваги і питання про її структуру та зміст. У той час в структурі цієї науки виділялися дві складові: бібліотекономія (практичне бібліотекознавство) та бібліотекографія (теоретичне бібліотекознавство). З погляду сучасного наукознавства такий підхід не може бути визнаний науково обґрунтованим. Відомо, що функція науки — вироблення та теоретична систематизація знань про об'єктивно існуючу реальність. Якщо ми визнаємо, що бібліотекознавство — наука про бібліотечну справу, то все, що пов'язане з нею внаслідок накопиченого емпіричного матеріалу, вимагає вивчення, осмислення та узагальнення і становить завдання теорії. Тобто бібліотекознавство є теорією бібліотечної справи. Інша річ, що теоретичні розробки стосуються як загальнобібліотекознавчих (об'єкт, предмет, закон тощо), так і конкретно бібліотекознавчих проблем (комплектування, обслуговування читачів тощо). На той час, коли звернувся до цієї проблеми К. І. Рубинський, йшло становлення бібліотекознавства як науки, поєднання прикладних та теоретичних розробок.

Ми не маємо матеріалів щодо відношення К. І. Рубинського до такого розподілу науки, але, можливо, він у лекції тому і звернувся до теоретичного бібліотекознавства, що науку пов'язував насамперед з теорією. Визначаючи зміст теоретичного бібліотекознавства, бібліотекознавець підкреслював соціальну спрямованість питань, що ним вивчаються. Він зазначав, що завдання бібліотекознавства як науки — не лише розробка правил користування бібліотекою і удосконалення її внутрішніх функцій, але й «исследование значения библиотеки как фактора культуры... исследование причин как задерживающих функционирование его, так и способствующих его деятельности в связи с общими условиями жизни в различные времена и у разных народов, исследование значения, которое имела библиотека не только для распространения знаний, но и для развития науки, составляя как бы базис науки» [2, с. 86–87].

Новий підхід до бібліотекознавства як науки був безпосередньо пов'язаний із зміною соціальних функцій бібліотеки та їх розуміння в суспільстві. Ця проблема також вимагала теоретичного обґрунтування. К. І. Рубинський зробив певний внесок у розробку найскладнішої теоретичної проблеми. Слід зазначити, що в згаданій лекції він використовує термін «функції» в його сучасному розумінні, визначаючи соціальне призначення бібліотеки. В цей час фахівці вже достатньо чітко з'ясували, що бібліотека необхідна суспільству не лише як книгосховище, але і як заклад, який має займатися освітою народу. Ці погляди дуже чітко висловив К. І. Рубинський: «Первоначальное назначение библиотеки состояло лишь в собирании и хранении тех продуктов человеческой мысли, которые являлись в виде письменных памятников. Как важна была эта функция ее понятно всякому..., но по мере того, как знание распространялось всё шире и шире, захватывало все новые слои общества, выяснилась новая функция этого фактора: библиотека сделалась средством к развитию просвещения...» [2, с.67]. Не лише зміна функцій бібліотеки, але й їх осмислення, теоретичне обґрунтування було важливою передумовою подальшого розвитку науки.

Розвиток науки — це завжди виникнення нових ідей, незвичайних поглядів на знайомі явища. Саме це збагачує і обумовлює життя наукової думки. Зі становленням і розвитком бібліотекознавства як науки пов'язано чимало відомих фахівців прізвищ: Л. Б. Хавкіна, О. О. Покровський, Н. О. Рубакін, Е. М. Мединський, П. М. Богданов та багато інших.

Сьогодні бібліотечна громадськість повертає свій борг Костянтину Івановичу Рубинському, який на початку сторіччя звернувся до складних проблем бібліотекознавства: предмет, об'єкт, функції, структура науки. Ще й досі остаточно не вирішені ці питання. Вони й зараз викликають дискусії серед фахівців.

Внесок, що зробив К. І. Рубинський у їх розробку, свідчить про неординарність його мислення, професійну обізнаність, творчий пошук людини, яка сприяла розвитку бібліотекознавчої думки, становленню бібліотекознавства та його визнанню як самостійної науки.

Список літератури

1. Записки по вопросу о мерах, необходимых для улучшения постановки библиотечного дела в академических библиотеках // Библиотечкарь. — 1911. — Т.2, вып.2. — С. 138–146.
2. Рубинский К.И. Культурная роль библиотеки и задачи библиотекведения: Публ. лекция // ЗХУ. — 1910. — Кн.1 — С. 65–96.
3. Рубинский К. И. История русской библиотеки в дореволюционное время: Очерки. — Х., [1925–1926]. — 219 с. — (Рукопись).
4. Труды Первого Всероссийского съезда по библиотечному делу, состоявшегося в Санкт-Петербурге с 1-го по 7-е июня 1911 г.: В 2 ч. — СПб.: Тип. М. Меркушева, 1912. — V, 224, 439 с.
5. Эйхлер Ф. Библиотекведение высшего порядка и его отношение к методам научного исследования и преподавания. / Пер. с нем. С. И. Бернштейна. — СПб., 1913. — 47 с.

*С. М. Куделко,
канд. іст. наук, доц. ХДУ*

К. І. Рубинський — історик

Костянтин Іванович Рубинський (1860–1930), автор багатьох бібліотекознавчих робіт, на жаль, навіть спеціалістам невідомий як історик. Між тим за освітою (він навчався в Ніжинському історико-філологічному інституті, а завершував освіту на історико-філологічному факультеті Харківського університету) і за темою своєї кандидатської роботи («Княжение Ярослава в Новгороде и его значение в Новгородской истории»), за педагогічною діяльністю і подальшими бібліотекознавчими науковими публікаціями він належить саме історичній науці.

Слід відзначити, що освіта, яку одержав Рубинський в галузі історії, була досить фундаментальною. Видатний історик і соціолог академік М. М. Ковалевський, який навчався у Харківському університеті в 70-і роки XIX ст., так оцінював значення для себе найстарішого в Україні університету: «... ему я обязан, если говорить о специальной подготовке..., прежде всего и главным образом моим общим развитием. Он вызвал во мне известные запросы, породил определенные научные воззрения, дал направление моей не только теоретической, но и практической деятельности, оказал на меня не только образовательное, но и воспитательное влияние» [1].

Немає особливої потреби перелічувати тут всі прізвища відомих істориків, які одержали освіту в стінах Харківського університету, та не зайвим буде нагадати, що і Ніжинський ліцей (згодом інститут) дав таких визначних діячів у галузі, що нас цікавить, як історик філософії і права почесний член Петербурзької Академії наук П. Г. Редкін, етнограф К. М. Сементовський, славіст академік М. С. Державін та інші.

У період навчання К. І. Рубинського на історико-філологічному факультеті (ректором Харківського університету був вихованець Ніжинської гімназії заслужений професор Г. М. Цехановецький, деканом — теж «ніжинчанин» проф. В. К. Надлер) тут працювали відомі вчені — Д. І. Багалій, В. П. Бузескул, М. С. Дрінов, О. О. Потебня, М. Ф. Сумцов та інші. Досить сказати, що всі перелічені в цьому ряду особи згодом стали академіками. З академіком Д. І. Багалієм Костянтин Іванович зберіг добрі стосунки до кінця свого життя.

Пануючим напрямком у вітчизняній історичній науці того часу був позитивізм. Позитивізм зі своєю увагою до факту (культ

факту), суворим описом наслідків безпосередніх спостережень вбачався тією теорією, яка дає адекватні відповіді на питання сучасного і минулого. До нього належала більшість викладачів факультету. Сформувавшись як історик в межах позитивістської методології, К. І. Рубинський також залишався її прихильником усе життя.

Після закінчення університету К. І. Рубинський почав працювати вчителем історії і географії у Харківській жіночій гімназії «Філіпс» (згодом жіноча гімназія Н. Я. Грегорцевич). Через деякий час його переведено в Пензу, де також працював вчителем історії і географії в реальному училищі і 1-й Пензенській гімназії. В цей період розкрився талант К. І. Рубинського-педагога.

З 1893 р. починається новий період у житті К. І. Рубинського. Він повертається до Харкова, на цей раз — назавжди, і пов'язує всю свою подальшу діяльність з фундаментальною бібліотекою Харківського університету. Спочатку він працював помічником бібліотекаря Я. О. Баясного, а з 1900 р. обіймав посаду бібліотекаря. Я. О. Баясний — юрист, кандидат наук, людина надзвичайно освічена, що віддала бібліотеці університету більше 40 років, мав великий вплив на формування молодого Рубинського як бібліотекознавця. Він був за своїми інтересами і родинними зв'язками тісно пов'язаний з історичною наукою. Родич професора історії права Харківського університету Д. І. Каченовського (племінника відомого російського історика академіка М. Т. Каченовського), Баясний був активним учасником «п'ятиниць» Д. І. Каченовського, на яких збиралась «ліва» університетська професура і студентство.

Повернувшись до університету наприкінці XIX століття, Рубинський потрапляє в атмосферу піднесення, пов'язаного з підготовкою до 100-літнього ювілею університету. Йде велика робота над створенням історії університету, яку очолив відомий історик проф. Д. І. Багалій. На цей час вже видано його дослідження «Опыт истории Харьковского университета (по неизданным материалам). Т. 1. (1802–1815 гг.)». Завершується підготовка до видання другого тому цієї фундаментальної роботи, яка включає документи періоду 1815–1835 рр. Колектив провідних істориків у складі проф. Д. І. Багалія, М. Ф. Сумцова, В. П. Бузескула працює над «Кратким очерком истории Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805–1905 гг.)». Під редакцією проф. Д. І. Багалія та І. П. Осипова готується до друку в серії ювілейних видань збірник «Ученые общества и учебно-вспомогательные учреждения Харьковского университета (1805–1905 гг.)».

Другим нарисом збірника після нарису про університетську церкву, що символізує визнання високих духовних завдань закладів, був найбільший за обсягом і єдиний ілюстрований нарис К. І. Рубинського, присвячений історії фундаментальної бібліотеки. У 1907 р. цей нарис «Библиотека Харьковского университета за 100 лет ее существования. 1805–1905 гг.» було видано окремих виданням. Істориком і бібліотекознавцем К. І. Рубинському

зобов'язаний університет створенням першої історії університетської книгозбірні. Тільки завдяки цій праці в її історію увійшли статистичні дані про формування унікального фонду бібліотеки, його джерел, кількість читачів, десятки прізвищ та цінних відомостей про бібліотекарів і скромних її служителів, навіть фотографії співробітників бібліотеки тих часів, окремі її інтер'єри.

У своїй роботі К. І. Рубинський подає першу періодизацію історії ЦНБ, виділяючи в ній три етапи, кожний з яких пов'язаний зі зміною університетських статутів.

1909 року К. І. Рубинський виступає в Харківському університеті з публічною лекцією «Культурная роль библиотеки и задачи библиотекосведения». Це був стислий, але разом з тим інформаційно насичений виклад історії бібліотек і бібліотечної справи зі стародавніх часів. Автор розглядає історію виникнення бібліотек Олександрії, Флоренції, стародавнього Риму, бібліотек епохи відродження. Він показує, що в тих містах Європи, де склалися великі бібліотеки, створювались університети (Марбургський, Оксфордський, Базельський — XV століття, університетські бібліотеки Німеччини — XVII ст., а також національні бібліотеки Франції періоду Великої Французької революції).

К. І. Рубинський простежує історію вітчизняних бібліотек від бібліотек російських царів і монастирів до бібліотек Академії наук і Московського університету, на яких позначився як спадок візантійсько-слов'янської культури, так і інші важливі зовнішні умови, що обумовлювали скутість культурного розвитку держави.

До історико-бібліотекознавчих робіт Рубинського необхідно віднести і його доповідь «Значение Д. И. Багалая в истории библиотечного дела», виголошену ним на вшануванні Д. І. Багалія у зв'язку з 30-літтям його науково-педагогічної діяльності. Рубинський додає нові штрихи до портрета визначного українського історика, вказуючи на те, що його просвітницька діяльність обумовлювалась нагальними потребами суспільства.

Для історика бібліотечної справи, безумовно, цінні фрагменти доповіді, пов'язані з долею першої в Харкові публічної бібліотеки, а також з історією Харківської громадської бібліотеки, на сторінках якої записано ім'я Дмитра Івановича, зусиллям якого бібліотека зобов'язана не тільки своїми успіхами, але й новою спорудою, збудованою за зразком Страсбурзької бібліотеки.

З Д. І. Багалієм тісно пов'язаний і початок нової епохи в житті університетської бібліотеки. Саме в той період, коли ректором університету був Д. І. Багалій, бібліотека досягає найбільших успіхів і стає однією з провідних університетських бібліотек, а К. І. Рубинський, якого Д. І. Багалій високо цінував і завжди підтримував, дістає можливість реалізувати багато своїх задумів.

В архіві дочки К. І. Рубинського зберігається підписаний ректором Харківського університету Д. І. Багалієм білет, згідно з яким К. І. Рубинський направляє в С.-Петербург для участі у Першому Всеросійському з'їзді з бібліотечної справи (1911 р.).

В аспекті, який нас цікавить, значне місце посідає доповідь К. І. Рубинського «Положение вопроса о библиотечном персонале в Западной Европе и у нас», яку він зробив на засіданні бібліотечної комісії університету (19 березня 1906 р.) після повернення з-за кордону, де вивчав досвід найбільших європейських бібліотек.

Доповідь становить собою історико-культурологічний екскурс, що не втратив свого значення до сьогоднішнього дня. На підставі зробленого ним аналізу західноєвропейського та вітчизняного досвіду автор, стверджуючи необхідність спеціальної бібліотечної підготовки, переконливо обґрунтовує тезу про те, що для бібліотекаря академічної бібліотеки необхідне знання іноземних мов (сам Костянтин Іванович володів 9 мовами), а також фундаментальна підготовка в галузі історії, особливо в таких її розділах, як всесвітня історія і спеціальні історичні дисципліни (дипломатика, палеографія, архівознавство тощо). Значний інтерес для істориків бібліотечної справи становлять докладні відомості про стан бібліотечної освіти в країнах Європи, вимоги до фахового і загальноосвітнього рівня бібліотекаря, які на той час були дуже високими.

У статтях, доповідях К. І. Рубинського історичні сюжети органічно вплетені в бібліотекознавчий матеріал, пронизуючи і доповнюючи його. Краєзнавчий характер його робіт безумовний. Відображення діяльності громадських, народних бібліотек, громадських товариств, окремих діячів (В.Н.Каразіна, Д.І.Багалія, великої кількості вчених університету, що вболівали за свою бібліотеку і надавали їй допомогу, галереї бібліотекарів університетської бібліотеки) є суттєвим доповненням у літопис Слобожанщини, історико-культурне життя України. Найвище досягнення К. І. Рубинського в галузі історичного бібліотекознавства — праця «История русской библиотеки в дореволюционное время: Очерки».

Костянтину Івановичу була зрозуміла думка М.Г.Чернишевського про те, що: «Лучшая обработка истории послужит дальнейшему усовершенствованию теории, и так далее, до бесконечности будет продолжаться это взаимодействие на обоюдную пользу истории и теории, пока люди будут изучать факты и делать из них выводы... Без истории предмета нет даже мысли о его истории, потому что нет понятия о предмете, его значении и границах» [2]. У формування понятійного апарату бібліотекознавства історик К. І. Рубинський також зробив свій внесок.

Прийшов час дати гідну оцінку внеску Костянтина Івановича не тільки в історію бібліотечної справи, але і в історію Слобідської України, бо він вписав яскраві сторінки в літопис найстарішого вітчизняного університету.

К. І. Рубинський прожив велике, насичене подіями життя. Народившись ще за кріпосного права, він був свідком трьох російських революцій, світової війни, найвищих соціально-економічних, політичних і культурних перетворень на батьківщині і в усьому світі. Сама історія, прискорюючи свій біг, владно

втручалася і змінювала долі сотень мільйонів людей. В цих умовах К. І. Рубинський зберіг вірність громадському обов'язку, служив своїй справі сумлінно і чесно.

У 1921 році в Україні були ліквідовані університети, але бібліотека колишнього університету збереглася як самостійна, і коли, менш ніж через три роки після смерті Костянтина Івановича, Харківський університет було відновлено (1933 р.), своє місце в ньому посіло одне з кращих книгосховищ України.

В цій доленосній для Харківського університету події велика, можна сказати, історична заслуга Рубинського, діяльність якого ми зобов'язані гідно оцінити.

Є всі підстави розглядати Костянтина Івановича Рубинського як історика-професіонала, одного із засновників історичного бібліотекознавства в Україні і Росії.

Список літератури

1. Ковалевский М. М. Моя жизнь // История и историки: Историогр. ежегодник, 1973.— М., 1975.— С. 287.
2. Чернышевский Н. Г. Избранные философские произведения.— М., 1950.— Т. 2.— С.265.

Бібліографічний показник праць К. І. Рубинського та літератури про нього

Праці з бібліотекознавства

1. [Отчет ... библиотеки ... за 1894 г.] // ЗХУ.— 1895.— Кн. 2, ч. офиц.— С. 131.— Без подписи.

2. Письмо в редакцию [по поводу заметки о состоянии библиотеки Харьковского университета] // ХГВ.— 1895.— 25 авг., 1 сент.

3. Каталог книг, пожертвованных Павлом Петровичем Джунковским, предводителем дворянства Константиноградского у. Полтавской губ. Харьковскому университету в 1896 году / Сост.: [К.И.Рубинский].— Х.: типо-литогр. Зильберберга, 1896.— 79 с.— Предисл. К.И. Рубинского: с. 3-4.

4. [Отчет ... библиотеки ... за 1895 г.] // ЗХУ.— 1896.— Кн. 2, ч. офиц.— С. 147.— Без подписи.

5. [Отчет ... библиотеки ... за 1896 г.] // ЗХУ.— 1897.— Кн. 2, ч. офиц.— С. 164.— Без подписи.

6. Каталог книг, пожертвованных в 1896 г. имп. Харьковскому университету вдовою заслуженного ординарного профессора Ивана Петровича Сокальского Екатериной Денисовной Сокальской / Сост.: [К.И.Рубинский].— Х.: типо-литогр. Зильберберга, 1898.— 187 с.— Те саме // ЗХУ.— 1897.— Кн. 1, прил.— С. 1-32; Кн. 3.— С. 33-80; Кн. 4.— С. 81-174; 1898.— Кн. 1.— С. 175-187.

7. [Отчет ... библиотеки ... за 1897 г.] // ЗХУ.— 1898.— Кн. 2, ч. офиц.— С. 176-177.— Без подписи.

8. Алфавитный указатель сочинений, помещенных по их названию / Сост.: [К. И. Рубинский] // Систематический каталог книг фундаментальной библиотеки имп. Харьковского университета по отделению физико-математических наук, чистых и прикладных / Сост.: М.А. Тихомандрицкий.— Х., 1899.— С. 366-377.

9. [Отчет ... библиотеки ... за 1898 г.] // ЗХУ.— 1899.— Кн. 2, ч. офиц.— С. 39-40.— Без подписи.

10. Каталог книг, поступивших в библиотеку имп. Харьковского университета с 1 января по 30 июня 1901 года / Сост.: [К.И.Рубинский] // ЗХУ.— 1901.— Кн. 4, прил.— С. 3-52.

11. [Отчет ... библиотеки ... за 1900 г.] // ЗХУ.— 1901.— Кн. 2, ч. офиц.— С. 166—167.— Без подписи.
12. Каталог книг, поступивших в библиотеку имп. Харьковского университета с 30 июня по 31 декабря 1901 года / Сост.: [К. И. Рубинский] // ЗХУ.— 1902.— Кн. 4, прил.— С. 1—73.
13. [Отчет ... библиотеки ... за 1901 г.] // ЗХУ.— 1902.— Кн. 2, ч. офиц.— С. 142—143.— Без подписи.
14. Каталог книг, поступивших в библиотеку имп. Харьковского университета с 1 января по 30 июня 1903 года. [Ч.] 1. Книги на русском языке / Сост.: [К. И. Рубинский].— Х., 1903.— 42 с.
15. [Отчет ... библиотеки ... за 1902 г.] // ЗХУ.— 1903.— Кн. 2, ч. офиц.— С. 156—157.— Без подписи.
16. Отчет по командировке библиотекаря имп. Харьковского университета Константина Рубинского для осмотра библиотек в Москве, Петербурге, Юрьеве, Варшаве и Киеве с 23 апр. по 23 мая 1902 года // ЗХУ.— 1903.— Кн. 3, ч. офиц.— С. 17—63.
17. [Отчет ... библиотеки ... за 1903 г.] // ЗХУ.— 1904.— Кн. 2, ч. офиц.— С. 179—181.— Без подписи.
18. [Отчет ... библиотеки ... за 1904 г.] // ЗХУ.— 1905.— Кн. 2, ч. офиц.— С. 195—196.— Без подписи.
19. Библиотека Харьковского университета за 100 лет ее существования (1805—1905).— Х.: Печ. дело, 1907.— 44 с., 5 л. ил. Те саме, під назв.: Фундаментальная библиотека университета // Ученые общества и учебно-вспомогательные учреждения Харьковского университета (1805—1905 гг.).— Х., 1911.— С. 10—51.
20. [Отчет ... библиотеки ... за 1906 г.] // ЗХУ.— 1907.— Кн. 3—4, ч. офиц.— С. 128—130.— Без подписи.
21. Положение вопроса о библиотечном персонале в Западной Европе и у нас: Докл., чит. в заседании библиотечной комиссии, 19 марта 1906 г. // ЗХУ.— 1907.— Кн. 3—4, ч. неофиц.— С. 13—34. Те саме, окр. відб.— [Х.: тип. М. Зильберберга, 1907].— 22 с.
22. [Отчет ... библиотеки ... за 1907 г.] // ЗХУ.— 1908.— Кн. 3, ч. офиц.— С. 186—190.— Без подписи.
23. [Отчет ... библиотеки ... за 1908 г.] // ЗХУ.— 1909.— Кн. 2, ч. офиц.— С. 136—142.— Без подписи.
24. Положение вопроса о библиотечном персонале в Западной Европе и у нас: Докл., чит. библиотекарем Харьк. ун-та К. И. Рубинским в заседании О-ва библиотекосведения, 22 нояб. 1908 г. // ЗХУ.— 1909.— Кн. 1, прил.— С. 1—35. Те саме, окр. відб.— Х.: типо-литогр. Зильберберга, 1908.— 35 с.
25. Культурная роль библиотеки и задачи библиотекосведения: Публ. лекция, чит. в актовом зале Харьк. ун-та, 22 нояб. 1909 г. // ЗХУ.— 1910.— Кн. 1, ч. неофиц.— С. 65—96. Те саме, окр. відб.— Х., 1910.— 32 с.; Те саме, скор. // Библиотекарь.— 1981.— № 2.— С. 62—64. Рец.: А. Е. // Утро.— 1910.— 4 мая.
26. [Отчет ... библиотеки ... за 1909 г.] // ЗХУ.— 1910.— Кн. 3, ч. офиц.— С. 150.— Без подписи.

27. Причины неустройства наших академических библиотек // Библиотекарь.— 1910.— Т. 1, вып. 2.— С. 13–22; вып. 3–4.— С. 8–16.

28. Значение Д. И. Багалей в истории библиотечного дела // СХИФО.— 1911.— Т. 20.— С. LXI–LXVIII.

Те саме, окр. відб.— Х.: Печ. дело, [1911].— 7 с.

Те саме // Профессор Дмитрий Иванович Багалей: К тридцатилетней годовщине его учено-пед. деятельности (1880–1910 гг.).— Х., 1912.— С. 55–62.

29. [Отчет ... библиотеки ... за 1910 г.] // ЗХУ.— 1911.— Кн. 2, ч. офиц.— С. 169–170.— Без подписи.

30. Каталог книг, пожертвованных в 1910 г. имп. Харьковскому университету вдовою Бориса Григорьевича Филонова Надеждой Михайловной Филоновой / Сост.: [К. И. Рубинский].— Х.: типо-литограф. М. Сергеева и К. Гальченко, 1912.— 151 с.

31. [Отчет ... библиотеки ... за 1911 г.] // ЗХУ.— 1912.— Кн. 3, ч. офиц.— С. 164–165.

32. Труды Первого Всероссийского съезда по библиотечному делу, состоявшегося в Санкт-Петербурге с 1-го по 7-е июня 1911 г.: В 2 ч.— СПб.: тип. М. Меркушева, 1912.— У, 224, 439 с.

Из содерж.: Рубинский К. И. Положение библиотечного дела в России и других государствах. Ч. 2: Доклады.— С. 1–15; Рубинский К. И. Библиотечные комиссии в академических библиотеках. Ч. 2: Доклады.— С. 79–92; Резолюции по докладам А. И. Калишевского и К. И. Рубинского о библиотечных комиссиях. Ч. 2: Доклады.— С. 197; Резолюция по предложениям К. И. Рубинского. Ч. 2: Доклады.— С. 197–198.

[Предложения К. И. Рубинского на съезде]:

— О необходимости улучшения условий труда библиотекарей // Труды...— С. 58–59;

— О необходимости открытия при Петербургском и Харьковском университетах кафедр библиотековедения и библиографии // Там же...— С. 60–61;

— О возможности приема в библиотечные курсы лиц со средним образованием // Там же...— С. 65;

— Заявление о создании библиотечных школ с двухлетним курсом обучения // Там же...— С. 71;

— О необходимости командирования Министерством просвещения двух лиц для ознакомления с опытом работы библиотечных школ в университетах Германии и США // Там же...— С. 71;

— О разграничении функций библиотечной комиссии и библиотекаря // Там же...— С. 74, 77;

— О роли библиографии среди обязательных для библиотекаря знаний // Там же...— С. 97;

— О проекте создания сводного каталога российских библиографических изданий // Там же...— С. 101–102;

— О необходимости улучшения руководства работой академических библиотек и создании при Министерстве Народного

просвещения Центральной Библиотечной комиссии // Там же... — С. 107, 112-113;

— О необходимости установления образовательного ценза для поступающих на библиотечные курсы // Там же... — С. 65;

— О характере «испытания» для лиц, оканчивающих курсы // Там же... — С. 66;

— О допуске на должности помощников библиотекарей лиц со средним образованием, окончивших библиотечные курсы // Там же... — С. 67;

33. [Отчет... библиотеки... за 1912 г.] // ЗХУ.— 1913.— Кн. 2, ч. офиц.— С. 161.— Без подписи.

34. [Приветствие Харьковской Общественной библиотеке в связи с двадцатилетним юбилеем от библиотеки Харьковского университета] / К. И. Рубинский, Д. П. Миллер // Отчет Харьковской Общественной библиотеки за двадцать шестой год ее существования (1-го окт. 1911 г. по 1-е окт. 1912 г.).—Х., 1913.— С. XVIII.

35. Ред.: Бюллетень библиотеки имп. Харьковского университета.—Х., 1906-1908, 1911-1912 гг.

Виходило по 7-9 вип. за рік. У 1912 р. вийшло 3 вип. і на цьому видання бюллетеня закінчилось.

36. [Отчет ... библиотеки ... за 1913 г.] // ЗХУ.—1914.— Кн. 1, ч. офиц.— С. 169-170.— Без подписи.

37. [Отчет ... библиотеки ... за 1914 г.] // ЗХУ.—1915.— Кн. 2, ч. офиц.— С. 158-159.— Без подписи.

38. [Отчет ... библиотеки ... за 1915 г.] // ЗХУ.—1916.— Кн. 2-3, ч. офиц.— С. 147-148.— Без подписи.

39. [Рецензія] // Шлях освіти.—1925.— № 10.— С. 182-184.— Підпис: Р.—Рец. на кн.: Указатель книг для рабочих библиотек с краткими пояснениями содержания каждой книги / Сост.: С. Анцыферов, [Н. Бузиньер, Ф. Доблер] и др.— М.: Изд-во ВЦСПС, 1924.— 536 с.

40. Условия работы в научных библиотеках // Науч. работник.—1926.— №2.— С. 61-69.

41. Проти з'єднання бібліотек // Культура і побут.— Х., 1928.—17 листоп.— С. 6-7.— (Дод. до газ. «Вісті ВУЦВК»; № 45).

42. Харківська Центральна наукова бібліотека: Як обслуговуються читачі // Комуніст.—Х., 1928.— 9 верес.

43. Чи варто об'єднувати: З приводу ст. т. Годкевича «Якої бібліотеки потребує столиця» // Культура і побут.— Х., 1928.— 22 верес.— (Дод. до газ. «Вісті ВУЦВК»; № 38).

44. Чи потрібна в столиці Центральна наукова бібліотека // Комуніст.—Х., 1928.— 26 серп.

45. Зведений каталог періодичної закордонної наукової літератури по бібліотеках м. Харкова в 1928 та 1929 рр. / Вид. Харк. центр. наук. б-ки; Упоряд.: [К.І. Рубинський].—Х., 1929.—61 с.

Інші праці

46. Княжение Ярослава в Новгороде и значение его в новгородской истории: Канд. дис.—Х., 1885.—(Харьк. ун-т).—Див.: Историко-философский ф-т Харьк. ун-та за 100 лет его существования (1805—1905).—Х., 1908.—С. 126.

47. За рубежом: [Охрана детства в США] // Друг детей.—1925.—№ 4.—С. 42.—Подпись: Р-ий.

48. Загальні підсумки 1-го Всеукраїнського з'їзду клубних робітників // Шлях освіти.—1925.—№ 10-6.—С. 206-208.—Підпис: Р.

49. Опытные школы Тюрингии: [Реф. рукописи, прислан. д-ром Гербертом Кюнертом] // Там же.—1925.—№ 5-6.—С. 148-157.—Подпись: К. Р-ский.

50. Охорона дитинства в Єгипті // Там же.—1925.—№ 7-8.—С. 260-261.—Підпис: К.Р.

51. Охрана детства на Западе // Там же.—1925.—№ 7-8.—С. 198-206.—Подпись: К. Р-ский.

52. [Перша] Всеукраїнська конференція викладачів суспільствознавства [16-21 трав., Харків] // Там же.—1926.—№ 6-7.—С. 219-224.—Підпис: Р.К.

53. Сесія Державного науково-методологічного комітету НКО в Києві, 23-28 січ. // Там же.—1926.—№ 1.—С. 137-151.—Підпис: Р.К.

54. Друга Всеукраїнська конференція викладачів соціально-економічних дисциплін у вузах [20-23 черв., Харків] // Там же.—1928.—№ 7.—С. 154-165.—Підпис: Р.К.

55. Образование рабочих-подростков в Австралии // Там же.—1929.—№ 5-6.—С. 217-218.—Підпис: К.Р-ский.

Переклади К. І. Рубинського

56. Амп П. Шампанське: Роман: Пер. з фр.; 3 передм. П. С. Когана.—Х.: Укр. робітник, 1928.—167 с.

57. Золя Е. Твори: Пер. з фр.—Х.: ДВУ, 1929-1930.

Т. 1: Щастя Ругонів: Роман.—1929.—XI, VI, 348 с.

Т. 13: Радість життя: Роман.—1930.—372 с.

Т. 18, кн. 1: Істина: Роман.—1930.—350 с.

Т. 18, кн. 2: Істина: Роман.—1930.—330 с.

Рукописні матеріали *

58. Размещение книг в библиотеке.—Х., [1903].—22 с.

59. Не пора ли научным библиотекам приступить к научной организации труда.—Х., [1924-1925].—16 с.

60. История русской библиотеки в дореволюционное время: Очерки.—Х., [1925-1926].—219 с.

61. Деятельность библиотечного кружка при Центральной научной библиотеке в 1926 году.—Х., 1926.—4 с.

* Зберігаються у відділі рідкісних видань та рукописів ЦНБ ХДУ.

62. Не можна відкладати на довгий час наукову організацію праці по наукових бібліотеках. — Х., [1925–1927]. — 14 с.

63. Библиотеки и руководство детским чтением. — Б.м., б.г. — 42 с. — Отсутствует первая страница.

64. [О методах библиографического ознакомления с книгой]. — Х., [б. г.]. — 12 с.

65. Протоколы заседаний Библиотечной комиссии Харьковского университета, 1909–1917. — (Папка 2, № 1–72).

66. Рапорты, докладные, представления, прошения, 1897–1910. — (Папка 1)

— Прощение в Правление университета о прекращении печатания каталога за 10-летний период, 26 апр. 1900 г.;

— Докладная в комиссию по урегулированию выпуски периодических изданий, 12 дек. 1901 г.;

— Прощение о необходимости давать сведения из бухгалтерии о выделенных для библиотеки ассигнованиях, 12 дек. 1901 г.;

— Докладная о посещении библиотек России и плане расстановки книг в новом хранилище, 1902 г.;

— Рапорт в Правление университета о необходимости упрощения регистрации книг в библиотеке с предложением способа упрощения, 1903 г.;

— Прощение о выдаче дополнительного пособия служащим библиотеки в связи с переносом книг в новое книгохранилище и перекаталогизацией, [1903];

— Прощение об освобождении служащих библиотеки от обязанностей уборки мостовой в связи с занятостью по переносу книг в новое книгохранилище, 1904 г.;

— Докладная о состоянии книжного фонда и каталогов после переноса книг в новое книгохранилище, 1904 г.;

— Прощение в Правление университета о необходимости давать на дом подготовительные работы для перекаталогизации, 1904 г.;

— Прощение в Правление о продлении сроков на работу с каталогами, 1904 г.;

— Рапорт ректору университета о нежелательности использования помещения библиотеки для юбилейных торжеств, [1904];

— Прощение о необходимости установки телефона между новым книгохранилищем и комнатой для выдачи книг, 24 января 1904 г.;

— Прощение о необходимости увеличения штата библиотеки, 1905 г.;

— Представление списка служащих библиотеки с определением круга обязанностей, 1905;

— Докладная о новой системе выдачи книг в библиотеке университета, 1905 г.;

— Прощение ректору университета о разрешении заграничного отпуска в Париж с I.VI по 15.IX.1905 г. (с прослушиванием курса французского языка для иностранцев) и осмотра европейских библиотек в связи с введением нового здания библиотеки университета, 1905 г.;

— Инструкция постоянной Библиотечной комиссии при имп. Харьковском университете, утвержденная Советом, 30 ноября 1906 г.;

— Прощение по поводу увеличения содержания служителю библиотеки П. Молчанову и приспешнику Ф. Кришталю, 1908;

— Представление ректору университета проекта правил замещения должностей в библиотеке, 1909;

— Докладная о необходимых работах по каталогизации, 1909 г.;

— Рапорт в Библиотечную комиссию о необходимости при замещении вакансий в библиотеке учета знаний иностранных языков, 2 марта 1910 г.;

— Докладная записка Правлению университета с проектом правил для замещения должностей в библиотеке, о конкурсе на замещение вакансий и требованиях к библиотекарю, 19 марта 1910 г..

Литература про К. І. Рубинського

67. Список студентов и посторонних слушателей лекций имп. Харьковского университета на 1883–1884 акад. год. — Х.: тип. ун-та, 1883. — 131 с.

С. 9: про К. І. Рубинського.

68. [Сведения о наградах и перемещениях по службе К. И. Рубинского] // Список чиновников и преподавателей Харьковского учебного округа, 1886. — Х., 1886. — С. 303; Список лицам, служащим по Харьковскому учебному округу, 1890. — Х., 1890. — С. 78; 1894. — С. 33; 1898. — С. 41; 1903. — Вып. 1. — С. 40; 1911. — Вып. 1. — С. 46; 1913. — Вып. 1. — С. 64.

69. Отчет о состоянии и деятельности имп. Харьковского университета за 1894 год // ЗХУ. — 1895. — Кн. 2, ч. офиц. — С. 1–139.

С. 9: про назначения К. І. Рубинського помічником бібліотекаря.

70. Тихомандрицкий М. А. Предисловие // Систематический каталог книг фундаментальной библиотеки имп. Харьковского университета по отделению физико-математических наук, чистых и прикладных / Сост.: М. А. Тихомандрицкий. — Х., 1899. — С. I–IV.

С. I, III: про К. І. Рубинського.

71. Высочайшие награды // Циркуляр по Харьк. учеб. округу. — 1902. — № 2, [разд.] 1. — С. 2–7.

С. 4: про нагородження К. І. Рубинського орденом Св. Анни 3-го ступеня.

72. Ветухов А. В. О деятельности педагогического отдела Х.И.Ф. Общества в первое десятилетие — 1892–1902 годов // Сб. ХИФО. — 1905. — Т. 14. — С. 109–122.

С. 121: у списку членів Педагогічного відділу ХІФТ значиться К. І. Рубинський.

73. Альбом к 100-летию (1805–1905) Харьковского университета / Изд. под ред. проф. Д. И. Багаля фотографом А. М. Ива-

ницким. — Х., [1906]. — 40 л. табл. — Багалея Д. И. Объяснительный текст к альбому: — С. 1–6.

Табл. 37 (фото) : 1. [Большой читальный зал (в нем сидят и работают проф. Н.Ф. Сумцов, М.Г. Халанский, Д.И. Багалея, библиотекарь К.И. Рубинский]; 2. Библиотекарь К.И. Рубинский, 1897 г.

Фото № 1 // Ученые общества и учебно-вспомогательные учреждения Харьковского университета (1805–1905 гг.) / Под ред. проф. Д.И. Багалея, И.П. Осипова. — Х., 1911. — Між 42 і 43 с.

74. Багалея Д. И., Сумцов Н. Ф., Бузескул В. П. Краткий очерк истории Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805–1905). — Х.: тип. А. Дарре, 1906. — VII, 329, XIV с.

С. 297: про К. И. Рубинского.

75. [Сведения о К. И. Рубинском] // Весь Харьков: Справ. кн. — Х., 1906, 1913–1917, 1930.

На 1906/1907 гг. — 1906. — Стб. 305,

на 1913 г. — 1913. — Стб. 443;

на 1914 г. — 1913. — Стб. 369;

на 1915 г. — [1913]. — Стб. 306;

на 1916 г. — 1916. — Стб. 268;

на 1917 г. — 1917. — Стб. 274;

на 1930 г. — 1930. — С. 176.

76. Историко-филологический факультет имп. Харьковско-го университета за первые 100 лет его существования (1805–1905) / Под ред. М. Г. Халанского и Д. И. Багалея. — Х.: Изд. ун-та, 1908. — 168, 390, XII с.

С. 126 : у переліку тем дисертацій, захищених на історико-філологічному факультеті, вказано тему кандидатської дисертації К. І. Рубинського.

77. Публичная лекция К. И. Рубинского [в пользу студентов историко-филологического факультета Харьковского университета на тему: «Культурная роль библиотеки и задачи библиотековедения.» : Сообщение] // Утро. — 1909. — 20 нояб.

78. [Сообщение о лекции К.И.Рубинского «О культурной роли библиотеки и задачах библиотековедения», прочитанной в Харьковском университете] // ЮК. — 1909. — 24 нояб.

79. Богданов П. Отчет о деятельности Общества библиотековедения за 1-й (1908) год // Библиотекарь. — 1910. — Вып. 1. — С. 104–121.

С. 109, 111–113, 116, 120: про К. И. Рубинского.

80. А. Б-въ. Съезд по библиотечному делу // Новое время. — 1911. — 2 июня.

Поданий короткий виклад доповіді К.І. Рубинського.

81. А. Б-въ. Съезд по библиотечному делу // Там же. — 1911. — 9 июня.

Про резолюцію за доповіддю К. І. Рубинського і А. І. Калішевського.

82. **Масловский С.** Обзор работы 1 секции съезда: (Акад. библиотеки) // Библиотекарь.— 1911.— Вып. 3.— С. 296–396.
С. 296, 297, 302, 395: про К. И. Рубинского.

83. [О докладе К. И. Рубинского на Первом Всероссийском съезде по библиотечному делу] // ЮК.— 1911.— 4 июня.

84. [О командировке К. И. Рубинского и его помощника Д. П. Миллера на Первый Всерос. съезд по библиотечному делу] // ЮК.— 1911.— 1 апр.

85. [Первый] Всероссийский съезд по библиотечному делу: Список докл. и проектов резолюций, вносимых на рассмотрение съезда (по сведениям к 31 мая) // Библиотекарь.— 1911.— Вып. 2.— С. 220–221.

В переліку доповідей на з'їзді наводяться доповіді К. І. Рубинського.

86. **Плотников А. Е.** Общий ход работы съезда: Его состав и средства // Там же.— 1911.— Вып. 3.— С. 290–295.
С. 292: про К. И. Рубинского.

87. **Плотников А.** Отчет о деятельности Общества библиотекосведения за VIII (1910) год // Там же.— 1911.— Вып. 2.— С. 245–264.

С. 249: про доповідь К. І. Рубинського «Культурная роль библиотек и задачи библиотекосведения».

88. **Проскурякова Е.** Первый Всероссийский съезд по библиотечному делу // Рус. шк.— 1911.— № 8.— С. 109–116.

С. 109: про К. И. Рубинского.

89. Резолюции Первого Всероссийского съезда по библиотечному делу: Приняты соединенным собранием секций съезда в заседании 7 июня 1911 г. // Библиотекарь.— 1911.— Вып. 2.— С. 1–36.

С. 1, 4: про К. И. Рубинского.

90. Съезд по библиотечному делу: [Сообщение] // Россия.— 1911.— 3 июня.

Про відкриття з'їзду і доповідь К. І. Рубинського.

91. **Васьков К. Н.** Отчет о Первом Всероссийском съезде и выставке по библиотечному делу в г. С.-Петербурге с 1 по 7 июня 1911 г.— Томск: т-во «Печатня С. П. Яковлева», 1912.— 12 с.

С. 4: про К. И. Рубинского.

92. Высочайшие награды: На 1-е янв. 1912 г. // Циркуляр по Харьк. учеб. округу.— 1912.— № 1, [разд.] 4.— С. 16–21.

С. 17: про нагородження К. І. Рубинського орденом Св. Анни 2-го ступеня.

93. Отчет о состоянии и деятельности имп. Харьковского университета за 1911 год // ЗХУ.— 1912.— Кн. 3, ч. офиц.— С. 1–176.

С. 5: про відрядження К. І. Рубинського та його помічника Д. П. Миллера на Перший Всерос. з'їзд по бібліотечній справі.

94. **Серополко С. О.** Внешкольное образование: Сб. ст.— М.: тип. К. Л. Меншова, 1912.— 128 с.

С. 16: про працю К. І. Рубинського «Культурная роль библиотеки и задачи библиотекведения».

95. Труды Первого Всероссийского съезда по библиотечному делу, состоявшегося в Санкт-Петербурге с 1-го по 7-ое июня 1911 г.: В 2 ч. — СПб.: тип. М. Меркушева, 1912. — V, 224, 439 с.

С. 19, 30, 35, 36, 47, 55, 56, 57, 58, 60, 61, 65, 66, 67, 71, 73, 74, 75, 77, 82, 83, 85, 96, 97, 101, 102, 107, 111, 112, 113, 115, 117, 197, 198: про К. І. Рубинського.

96. А-н. К вопросу о штатах университетских библиотек // Библиотекарь. — 1913. — Вид. 1. — С. 2-7.

С. 2: про К. І. Рубинського.

97. [Об участии К. И. Рубинского в написании кн. «Учебные общества и учебно-вспомогательные учреждения Харьковского университета (1805-1809 гг.)»] // Вестн. ХИФО. — 1913. — Вып. 3. — С. 67. — (Известия и заметки).

98. Список лиц, служащих в имп. Харьковском университете (на 1 янв. 1913 г.). — Х.: тип. «Печ. дело», 1913. — 26 с.

С. 24: про К. І. Рубинського.

99. Криштофович Н. Краткий отчет о командировке на Первый Всероссийский съезд по библиотечному делу в Санкт-Петербурге // Зап. Ново-Александрійск. ин-та сел. хоз-ва и лесоводства. — 1915. — Т. 23, вып. 3. — С. 139-149.

С. 141: про К. І. Рубинського.

Те саме, окр. відб. — Пг.: тип. М. Д. Александрова, 1914. — 12 с.

100. Харьковский университет в 1914 г. // Утро. — 1915. — 16 янв.

Про створення в університеті бібліотечної комісії, в складі якої — секретар-бібліотекар К. І. Рубинський.

101. Шестериков П. С. Постановка библиотечного дела в университетских и некоторых других библиотеках России. — Одеса: тип. Б. И. Сапожникова, 1915. — 262 с.

С. 144-157: про К. І. Рубинського.

102. Иванов Г. И. К вопросу о материальном положении служащих академических библиотек // Библиогр. изв. — М., 1916. — № 1-2. — С. 5-17.

С. 11: про К. І. Рубинського.

103. Курсы библиотекведения // ЮК. — 1918. — 15 мая.

Серед лекторів з питань бібліотечної справи на курсах Харківського товариства письменності і К. І. Рубинський.

104. Константин Иванович Рубинский: Биобиблиогр. очерк // Биобиблиографический сборник / Сост.: Э. А. Вольтер. — Пг., 1918. — Т. 2, вып. 2. — С. 11-12, з портр.

105. Хавкина Л. Б. Книга и библиотека. — М.: Наука, 1918. — 169 с.

С. 111: про К. І. Рубинського.

106. Мезьер А. В. Словарный указатель по книговедению. — Л.: Колос, 1924. — 926 стб., VI с.

Стб. 119, 136, 145, 150, 420, 515, 535, 738: про К. І. Рубинського.

107. Сірополко С. Короткий курс бібліотекознавства: Історія, теорія та практика бібл. справи. — Львів, 1924. — 127 с. — (Накладом фонду «Учітеся, брати мої»; ч. 8).

С. 13: про книгу К. І. Рубинського «Библиотека Харьковско-го университета за 100 лет ее существования».

108. **Добржинский Е. Н.** Автобиография // Библ. обозрение. — 1926. — Кн. 1-2. — С. 46-57.

С. 48: про К. І. Рубинського.

109. **Поршнев Г. И.** Первые курсы по библиотечному делу: (Воспоминания) // Библиотека: Сб. ст. «XXXV лет библиотечной деятельности Л. Б. Хавкиной». — М.; Л., 1927. — С. 113-122.

С. 114: про К. І. Рубинського.

110. **К. І. Рубинський:** (З нагоди сорокалітнього пед. та бібліотекар. ювілею) // Наука на Україні. — 1927. — № 2-4. — С. 314-318.

111. **Хавкина Л. Б.** Наши научные библиотеки до и после революции // Красный библиотечный. — 1927. — № 10. — С. 23-32.

С. 30: про статтю К. І. Рубинського «Причины неустройства наших академических библиотек».

112. **Центральна науково-учбова бібліотека (Харків)** // Наука на Україні. — 1927. — № 2-4. — С. 304-310.

С. 308-309: про К. І. Рубинського.

113. **Ясинський М. І.** Бібліотечна справа на Радянській Україні // Зоря. — Дніпропетровськ, 1927. — № 10-11. — С. 65-70.

С. 65, 67: про К. І. Рубинського.

114. **Гаврилів М.** Дайте і нам слово сказати: До реорганізації ХЦНБ // Комуніст. — 1928. — 11 жовт.

Про статті К. І. Рубинського, в яких відстоюється цілісність бібліотеки.

115. **Козловський В.** Бібліотекознавство в УРСР за період 1917-1927 років: [Доп. на урочист. засіданні Ради Всенар. б-ки України, 7 листоп. 1927 р.] // Журн. бібліотекознавства та бібліографії. — 1928. — № 2. — С. 1-14.

С. 1: про К. І. Рубинського.

116. **Матеріали до реформи бібліотечної справи на Україні:** Від редакції // Бібліолог. вісті. — 1928. — № 1. — С. 66-91.

С. 87: про статті К. І. Рубинського з приводу об'єднання наукових бібліотек Харкова.

117. **Орлов Н. Н.** Библиография библиотековедения (1917-1927). — М.; Л.: Госиздат, 1928. — 174 с.

С. 53: про К. І. Рубинського.

118. **Гущин Б. П.** Кооперирование научных библиотек // Тр. Второй Всерос. конф. науч. библиотек: Стеногр. отчет. — Л., 1929. — С. 40-44.

С. 40: про К. І. Рубинського.

119. **Дерунов К. Н.** [Выступление] // Там же. — С. 100.

С. 100: про К. І. Рубинського.

120. **Майфет Г.** [Рецензия] // Червон. шлях. — 1929. — № 8-9. — С. 248-253. — Рец. на кн.: Золя Е. Твори. Т. 1: Щастя Ругонів: Роман / Перекл. К. І. Рубинського. — Х.: ДВУ, 1929. — 348 с.

Аналіз особливостей перекладацького стилю К. І. Рубинського.

121. **Родзевич С.** Новини західноєвропейської літератури // Життя й революція. — 1929. — № 5. — С. 153-154.

Про переклад К. І. Рубинського роману Е. Золя «Щастя Руґонів».

122. Родзевич С. Новини перекладної літератури // Там же. — 1929. — № 3. — С. 169.

Про переклад К. І. Рубинського роману П. Ампа «Шампанське».

123. Ясинський М. Бібліографія на Радянській Україні, 1927 р. // Журн. бібліотекознавства та бібліографії. — 1929. — № 3. — С. 71–82.

С. 73–74, 79: про К. І. Рубинського.

124. Боровий С. Наукова бібліотека в сучасних умовах // Бібліол. вісті. — 1930. — № 1. — С. 59–90.

С. 60: про К. І. Рубинського.

125. [Повідомлення про трагічну загибель К.І. Рубинського] // Харк. пролетар. — 1930. — 2 груд.

126. Костянтин Іванович Рубинський: [Некролог] // Журн. бібліотекознавства та бібліографії. — 1930. — № 5/6. — Номер не вийшов з друку. Машинопис зберігається в архіві Ін-ту архівознавства НБУ ім. В. І. Вернадського. Ф. 1, оп. 2, од. зб. 10, арк. 92.

127. Стебельський Є. Індустріалізація країни та книжкові ресурси провінції // Там же. — 1930. — № 4. — С. 5–15.

С. 7: про К. І. Рубинського.

128. Харківська Центральна наукова бібліотека // Там же. — 1930. — № 4. — С. 103–104.

С. 103, 104: про К.І. Рубинського.

129. О книговедческом профессиональном образовании в России и в СССР // Советская библиография: Сб. — М., 1935. — № 4. — С. 161–164.

С. 161: про К.І. Рубинського.

130. Фрід'єва Н. Я. Центральна наукова бібліотека Харківського державного університету: (До 135-річчя її існування): Іст. нарис // Короткі нариси з історії Харківського державного університету ім. О.М. Горького, 1805–1940: Ювіл. вид. — Х., 1940. — С. 107–132.

С. 109, 111, 112, 116, 117, 122, 126: про К.І. Рубинського.

130 а. Кауфман И. М. Русские биографические и библиографические словари. — М.: Госкультпросвет, 1955. — 749 с.

С. 424: про К.І. Рубинського.

131. Харьковский государственный университет им. А. М. Горького за 150 лет. — Х.: Изд-во Харьк. ун-та, 1955. — 385 с.

С. 132: про К.І. Рубинського.

132. Громова А. А. О подготовке библиотечных кадров до Октябрьской революции // Тр. Ленингр. библ. ин-та. — 1958. — Т. 4. — С. 49–60.

С. 52, 53: про К. І. Рубинського.

133. Громова А. А. Деятельность Первого библиотечного общества в России: (К 50-летию Первого Всерос. съезда по библ. делу) // Там же. — 1961. — Т. 8. — С. 193–213.

С. 200, 201, 210, 212: про К. І. Рубинського.

134. **Оленева З. П.** Место библиотеки в общественной жизни // Там же. — 1961. — Т. 8. — С. 3–33.

С. 33: про К. І. Рубинського.

135. **Кирпичева И. К., К. Н. Дерунов (1866–1929):** Очерк жизни и деятельности. — М.: Изд-во Всесоюз. кн. палаты, 1963. — 122 с.

С. 48: про К. І. Рубинського.

136. **Никитина Н. П.** Из истории возникновения и развития сети библиотек в высших учебных заведениях // Тр. науч. б-ки Саратов. ун-та. — 1964. — Вып. 3. — С. 41–75.

С. 53, 61–62, 65–67, 72: про К. І. Рубинського.

137. **Матвійшин В.** Еміль Золя на Україні // Всесвіт. — 1966. — № 11. — С. 89.

С. 89: про переклади К. І. Рубинського.

138. **Дерунов К. Н.** Избранное: Тр. по библиотековедению и библиографии / Под ред. Ю. В. Григорьева. — М.: Книга, 1972. — 237 с.

С. 28, 176, 177, 178, 179, 207, 208: про К. І. Рубинського.

139. **Мазманьянц В. К., Швалб М. Г.** Костянтин Іванович Рубинський: [Нарис життя і діяльності] // Бібліотекознавство та бібліографія. — 1974. — Вип. 15. — С. 128–134. — Бібліогр.: С. 131–134.

Те саме, рос. мовою // Мазманьянц В. К., Зайцев В. П., Куделко С. М. История Центральной научной библиотеки Харьковского университета (1805–1917 гг.) — Х., 1992. — С. 59–64.

140. **История библиотечного дела на Украине (1917–1932 гг.):** Учеб. пособие / Под ред. Т. А. Скрипник. — Х.: ХГИК, 1975. — 208 с.

С. 7: про К. І. Рубинського.

141. **Мазманьянц В. К.** З історії бібліотеки Харківського державного університету // Бібліотекознавство та бібліографія. — 1977. — Вип. 17. — С. 106–116.

С. 108: про К. І. Рубинського.

142. **Абрамов К. И.** История библиотечного дела в СССР: [Учебник]. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Книга, 1980. — 351 с.

С. 112: про К. І. Рубинського.

143. **Столяров Ю. М.** Внесок бібліотекознавців УРСР у розвиток радянського бібліотекознавства // Бібліотекознавство та бібліографія. — 1980. — № 20. — С. 90–95.

С. 93: про К. І. Рубинського.

144. **Мазманьянц В. К.** Юбилей библиотеки Харьковского государственного университета // Науч. и техн. б-ки СССР. — 1981. — № 1. — С. 37–41.

С. 38: про К. І. Рубинського.

145. **Мильман В. А.** Стан бібліотечної теорії в Росії наприкінці XIX — на початку XX ст. // Бібліотекознавство та бібліографія. — 1984. — № 24. — С. 26–31.

С. 29–31: про К. І. Рубинського.

146. **Мильман В. А.** Становление советского библиотековедения как общественной науки (1917–1925 гг.): Автореф. дис. ... канд. пед. наук. — М., 1987. — 16 с.

С. 3, 11: про К. І. Рубинського.

147. Григорьев Ю. В. История русского библиотековедения (1700–1860) // Столяров Ю. Н. Ю. В. Григорьев (1899–1973). — М., 1898. — С. 69–172.

С. 172, 173: про К. І. Рубинського.

148. Гудаускас Р. Ю. Роль и место университетов в системе высшего библиографического образования в СССР // Науч. и техн. б-ки СССР. — 1989. — № 4. — С. 24–26.

С. 25, 26: про К. І. Рубинського.

149. Лукашов И. В. Развитие представления о статусе библиотековедения в дореволюционной России // Сов. библиотековедение. — 1989. — № 6. — С. 17–23.

С. 20, 22: про К. І. Рубинського.

150. Мильман В. А. Общетеоретическая проблематика в отечественном библиотековедении начала XX в. // Там же. — С. 9–17.

С. 13, 14, 16: про К. І. Рубинського.

151. Рубанова Т. Д. Первый съезд российских библиотекарей: (80 лет спустя) // Там же. — 1991. — № 6. — С. 43–51.

С. 44, 45, 48: про К. І. Рубинського.

152. Седих В. В. Внесок Харківської бібліотечної школи в розвиток бібліотекознавства та бібліотечної справи // Конф. проф.-викл. складу та студентів [ХДІК] за підсумками науково-творчої роботи за 1991: Тези доп., 29 квіт. 1992 р. — Х., 1992. — С. 90–91.

С. 90: про К. І. Рубинського.

153. Мазманьянц В. К., Зайцев Б. П., Куделко С. М. История Центральной научной библиотеки Харьковского университета (1805–1917 гг.). — Х.: ХГУ, 1992. — 68 с.

С. 13, 15, 17, 18, 34, 36, 40, 41, 56, 59–62: про К. І. Рубинського.

154. Абрамов К. И. Демократические преобразования библиотечного дела России в период февральской революции (февр. — окт. 1917 г.). : Лекция для студ. библ. фак. ун-тов и вузов культуры. — М.: МГИК, 1993. — 42 с.

С. 18: про К. І. Рубинського.

155. Абрамов К. И. У истоков библиотечного образования в России // Науч. и техн. б-ки СССР. — 1993. — № 5. — С. 56–59.

С. 57–58: про К. І. Рубинського.

156. Абрамов К. И. Февральская революция и демократические преобразования в библиотечном деле России // Сов. библиотековедение. — 1993. — № 4. — С. 82–94.

С. 87: про К. І. Рубинського.

157. Бібліотекознавство: Теорія, історія, організація діяльності бібліотек: [Підручник] / В. О. Ільганаєва, Г. Д. Ковальчук, Т. П. Самійленко та ін. — Х.: Основа, 1993. — 176 с.

С. 62, 64, 73: про К. І. Рубинського.

158. Історія Центральної наукової бібліотеки Харківського університету (1805–1992): Бібліогр. покажч. / Упоряд.: М. Г. Швалб, Ж. П. Корнєва, Р. А. Ставинська. — Х.: ХДУ, 1993. — 92 с.

Про К. І. Рубинського див. «Покажчик імен».

159. **Березюк Н. М.** Внесок вчених Харківського університету у становлення та розвиток наукової бібліотеки // Історія бібліотечної справи в Україні: Матеріали регіон. міжвід. наук. конф. Харків, листоп. 1993 р.— Х., 1994.— С. 55–65.

С. 62—63: про К. І. Рубинського.

160. **Мільман В. А.** Відображення бібліотекознавчих питань на сторінках періодичних видань України у 20-х роках // Там же.— С. 29–36.

С. 30: про К. І. Рубинського.

161. **Самійленко Т. П.** Внесок Харківської бібліотечної школи в історію бібліотечної справи в Україні // Там же.— С. 15–24.

С. 17, 18: про К. І. Рубинського.

162. **Ярошик В. О.** Історія розвитку краєзнавчої бібліографії Харківщини // Там же.— С. 29–36.

С. 30: про К. І. Рубинського.

163. **Березюк Н. М.** Внесок вчених Харківського університету у становлення та розвиток наукової бібліотеки // Тези Всеукр. краєзнавчої конф., присвяч. 70-річчю українського комітету краєзнавства (28–29 черв. 1995 р.).— Х., 1995.— С. 9–11.

С. 10, 11: про К. І. Рубинського.

164. **Березюк Н. М.** Український бібліотекознавець К. І. Рубинський і Центральна наукова бібліотека Харківського державного університету // Бібліотека у демократичному суспільстві: 36. матеріалів Міжнар. наук. конф. Київ, 21–23 листоп. 1995 р.— К., 1995.— С. 188–192.

165. **Вальчак А.** Впервые Центральная научная библиотека университета вручила свою премию [имени К. И. Рубинского] // ХГВ.— 1995.— 4 февр.

166. **Глибицька С. Б.** Імені бібліотекаря: [Заснування в ХДУ премії ім. К. І. Рубинського] // Харк. ун-т.— 1995.— 13 жовт.

167. **Одинок Л. П.** Бібліотекознавча думка в Україні: історичні аспекти дослідження // Бібліотека у демократичному суспільстві: 36. матеріалів Міжнар. наук. конф. Київ, 21–29 листоп.— К., 1995.— С. 177–178.

С. 178: про К. І. Рубинського.

168. **Пам'яті патріота ЦНБ: До 135-річчя з дня народження К. І. Рубинського** // Харк. ун-т.— 1995.— 24 січ.

169. **Столяров Ю. Н.** Прорыв в новое качество // Библиотека.— 1995.— № 11.— С. 51–53.— Рец. на кн. Бібліотекознавство: Теорія, історія, організація діяльності бібліотек: [Підручник] / В. О. Ільганаєва, Г. Д. Ковальчук, Т. П. Самійленко та ін.— Х.: Основа.— 1993.— 194 с.

С. 51: про К. І. Рубинського.

170. **Ярошик В. О.** Краєзнавча бібліографія Харківщини // Краєзнавство: Літопис укр. краєзнавців.— 1995.— № 1–4.— С. 9–12.

С. 12: про К. І. Рубинського.

171. **Березюк Н. М.** Жизнь, отданная книгам: [О К. И. Рубинском] // Веч. Харьков.— 1996.— 11 июля.

172. **Березюк Н. М.** Костянтин Рубинський // Бібл. вісн.— 1996.— № 3.— С. 30–34, з фото.

173. **Березюк Н. М.** Учений і бібліотека: (Маловідомі сторінки історії [ХДУ]) // Харк. ун-т.— 1996.— 19 листоп.

Частково про внесок К. І. Рубинського в становлення та розвиток бібліотеки університету.

174. **Блохіна І. О.** Проблеми найстарішої вузівської бібліотеки: [ЦНБ ХДУ] // Нові технології навчання: Наук.-метод. зб.— К., 1996.— Вип. 16.— С. 97–101.

С. 100, 102: про К. І. Рубинського.

175. **Драган Р. А.** Внесок харківських бібліотекознавців у розвиток бібліотечної справи і бібліотекознавства України // Культура України: історія і сучасність: Матеріали Всеукр. наук.-теорет. конф., 19–20 листоп. 1996 р. / Харк. ін-т культури.— Х., 1996.— С. 78.

С. 78: про К. І. Рубинського.

176. **Первые чтения памяти Константина Ивановича Рубинского: К 135-летию со дня рождения** / Харк. ун-т. ЦНБ.— Х., 1996.— 48 с.

Зміст: Константин Иванович Рубинский (1860–1930 гг.): Крат. биограф. очерк.— С. 3–4; Труды К. И. Рубинского по библиотекосведению.— С. 4–5; Программа чтений.— С. 6; Вступительное слово директора ЦНБ Э. В. Баллы.— С. 7–8; Вступительное слово проректора ХГУ В. В. Воробьева.— С. 8–9; Блохина И. А. Наследие К. И. Рубинского и современность.— С. 10–13; Березюк Н. М. К. И. Рубинский — директор ЦНБ, 1917–1930 гг.: Фрагменты истории.— С. 13–18; Воспоминания дочери К. И. Рубинского Антонины Константиновны Ляш-Рубинской.— С. 19–21; Заключительное слово директора ЦНБ Баллы Э. В.— С. 41–42; Выписки из протокола № 3 от 24 февраля 1995 г. заседания Ученого совета Харьковского государственного университета об учреждении премии им. К. И. Рубинского и награждении премией первых лауреатов.— С. 44–46; Положение о порядке награждения премией им. К. И. Рубинского.— С. 47.

177. **Самійленко Т. П., Драган Р. А.** К. І. Рубинський — представник Харківської школи бібліотекознавства // Культура України: історія і сучасність: Матеріали Всеукр. наук.-теорет. конф., 19–20 листоп. 1996 р.— Х., 1996.— С. 27.

178. **Березюк Н. М.** Вітаємо лауреатів [премії ім. К. І. Рубинського доц. іст. фак. С. М. Куделко і зав. ДБВ ЦНБ В. Д. Прокопову] // Харк. ун-т.— 1997.— 23 верес.

179. **Березюк Н. М.** Наш земляк Константин Иванович Рубинский // Зеркальная струя.— Х., 1997.— № 1 (13), янв.-февр.— С. 25–26, з фото.

180. **Березюк Н. М.** Пам'яті Костянтина Івановича Рубинського: [Другі наук.-практ. читання в ЦНБ ХДУ] // Бібл. вісн.— 1997.— № 4.— С. 27.

181. Другі читання пам'яті Костянтина Івановича Рубинського, 28 лют. 1997 року / Харк. ун-т. ЦНБ.— Х., 1997.— 42 с.— (Машинопис).

Зміст: програма читань.— С. 3; Вступне слово директора ЦНБ Е. В. Балли.— С. 4; Вступне слово помічника проректора, доц. С. І. Посохова.— С. 5; Мільман В. А. Внесок К. І. Рубинського у становлення бібліотекознавства як науки.— С. 6–13; Березюк Н. М. К. І. Рубинський і Перший Всеросійський з'їзд з бібліотечної справи (1911 р.).— С. 14–21; Куделко С. М. К. І. Рубинський і історична наука.— С. 21–25; Євтушенко А. В. Формування фонду літератури з мистецтва в ЦНБ ХДУ.— С. 25–29; Грамма В. М. Пам'яті М. Г. Швалба: (До 70-річчя з дня народження).— С. 30–36; Заключне слово директора ЦНБ Балли Е. В.— С. 37; Витяг з протоколу засідання Ради університету № 2 від 28 лют. 1997 року про нагородження премією ім. К. І. Рубинського Прокопової Валентини Денисівни та Куделка Сергія Михайловича.— С. 38–39; Фото лауреатів премії ім. К. І. Рубинського.— С. 40.

182. Зворський С. Л. До проблеми вивчення історії бібліотечної справи в Україні // Бібл. вісн.— 1997.— № 4.— С. 20–21. С. 20: про К. І. Рубинського.

183. Румянцева И. Свет в далеком окне...: О К. И. Рубинском // Время.— 1997.— 13 мая.

Іменний покажчик

- А. Б-въ 80, 81
 Абрамов К. И. 142, 154, 155, 156
 Амп П. 56, (122)
 А.-Н. 96
 Анцыферов С. 39
 Багалей Д. И. (28), 73, 74, 76
 Балла Э. В. 176, 181
 Березюк Н. М. 159, 163, 164, 171,
 172, 173, 176, 178, 179, 180, 181
 Блохіна І. О. 174, 176
 Богданов П. 79
 Боровий С. 124
 Бузескул В. П. 74
 Бузиньер Н. 39
 Вальчак А. 156
 Васьков К. Н. 91
 Ветухов А. Б. 72
 Вольтер Э. А. 104
 Воробьев В. В. 176
 Гаврилів М. 114
 Годкевич М. (43)
 Глибицька С.Б. 166
 Грамма В.М. 181
 Григорьев Ю.В. (147)
 Громова А.А. 132, 133
 Гудаускас Р.Ю. 148
 Гушин Б.П. 118
 Дерунов К.Н. 119, (135), 138
 Джунковский П.П. (3)
 Доблер Ф. 39
 Добржинский Е.Н. 108
 Драган Р.А. 175, 177
 Євтушенко А.В. 181
 Зайцев Б.П. 139, 153
 Зворський С.Л. 182
 Золя Е. 57, (120), (121), (137)
 Иваницкий А.М. 73
 Иванов Г.И. 102
 Ільганаєва В.О. 157, (169)
 Калішевський А.І. 32, 81
 Кауфман И.М. 130а
 Кирпичева И.К. 135
 Ковальчук Г.Д. 157, (169)
 Коган П.С. 56
 Козловский В. 115
 Корнева Ж.П. 158
 Кришталь Ф. 66
 Криштофович Н. 99
 Куделко С.М. 139, 153, (178), 181
 Кюнерт Г. 49
 Лукашов И.В. 149
 Ляш-Рубинская А.К. 176
 Мазманьянц В.К. 139, 141, 144,
 153
 Майфет Г. 120
 Масловский С. 82
 Матвіїшин В. 137
 Мезьер А.В. 106
 Миллер Д.П. 34, (84), (93)
 Мільман В.А. 145, 146, 150, 160,
 181
 Молчанов П. 66
 Никитина Н.П. 136
 Одинока Л.П. 167
 Оленева З.П. 134
 Орлов Н.Н. 117
 Осипов И.П. 73
 Плотников А. 86, 87
 Поршнев Г.И. 109
 Посохов С.І. 181
 Прокопова В.Д. (178, 181)
 Проскурякова Е. 88

- Родзевич С. 121, 122
 Рубанова Т.Д. 151
 Румянцева И. 183
 Самійленко Т.П. 157, 161, (169), 177
 Седих В.В. 152
 Серополко С.О. 94, 107
 Скрипник Т.А. 140
 Сокальский И.П. (6)
 Ставинська Р.А. 158
 Стебельський Є. 127
 Столяров Ю.М. 143, (147), 169
 Сумцов Н.Ф. (73), 74
 Тихомандрицкий М.А. 8, 70
 Филонов Б.Г. (30)
 Филонова Н.М. (30)
 Фрідьєва Н.Я. 130
 Хавкина Л.Б. 105, (109), 111
 Халанский М.Г. (73), 76
 Швалб М.Г. 139, 158, (181)
 Шестериков П.С. 101
 Ярослав (Мудрый) 46
 Ярошик В.О. 162, 170
 Ясинський М.І. 113, 123

Псевдоніми К. І. Рубинського

Р-ий 47	КР 50
Р 48	РК 52, 53, 54
К.Р-ский 49, 51, 55	

Прийняті скорочення

Вестн. ХИФО	— Вестник Харьковского историко-филологического общества
ЗХУ	— Записки имп. Харьковского университета
Отчет ... библиотеки ... за ... г.	— Отчет о состоянии и деятельности университетской библиотеки имп. Харьковского университета за ... год
Сб. ХИФО	— Сборник Харьковского историко-филологического общества
Труды ...	— Труды Первого Всероссийского съезда по библиотечному делу (1911 г.)
ХГВ	— Харьковские губернские ведомости
ЦНУБ	— Центральна науково-учбова бібліотека
ЮК	— Южный край

К. І. Рубинський про бібліотеку і професію бібліотекаря

(Фрагменти з праць)

Бібліотеки представляють капітал і притом самый ценный капитал каждой страны, капитал, в который вложено всё знание человечества.

Поэтому необходимо существование науки, которая занималась бы изучением причин, способствующих развитию оборотов этого капитала. Такая наука существует. Она носит название библиотековедение. [25, с.5]

Бібліотека является фактором человеческой культуры.

Много раз человеческая культура подвергалась опасности полного уничтожения и своим спасением, своим возрождением она обязана была ничему иному, как сохранению письменных памятников и книг в библиотеках. Мало того, собирание письменных памятников в различных местах культурного мира являлось как бы магнитом, притягивающим к себе всех стремившихся к знанию, и чем больше было это собрание, тем больше было притяжение. [25, с.67]

... культурная роль библиотеки должна быть еще более важной в наших глазах, если принять во внимание, что книга является лучшим средством для распространения идей, что библиотеки действительно являются громадной социальной силой.

Будучи таким же фактором человеческой культуры, как и школа, и постепенно завоевывая себе всё большее и большее значение, библиотека заслуживает быть предметом серьезного изучения. [25, с.84]

... задачей библиотековедения является не только изучение механизма библиотек, но и исследование значения библиотек, как фактора культуры, исследование значения, какое имела библиотека не только для распространения знаний, но и для развития науки, составляя как бы базис науки, фундамент того здания, которое росло и будет расти в течение веков. [25, с.87]

Историческое изучение вопроса о взаимодействии между библиотекою и наукою, между библиотекою и высшею школою прольет несомненно свет и на историю библиотековедения, и на историю самой науки. [25, с. 88].

Если книга, вместо распространения, будет находить в библиотеке место вечного упокоения, если невежество будет не только уделом низших слоёв народа, но и тех деятелей, которые выходят из стен высшей школы на широкую дорогу жизни со скудным запасом знаний по своей специальности, почерпнутым из наскоро зазубренных лекций, не попытавшись даже воспользоваться в течение своего долгого пребывания в стенах учебного заведения теми сокровищами науки, которые собраны в нем специально для них, наше положение среди культурных соседей будет навсегда определено. Поэтому усовершенствование механизма библиотек составляет нашу общественную обязанность, скажу больше, обязанность, которую возлагает на нас наше участие в общем процессе развития культуры. [25, с. 94–95]

... библиотека есть общественное учреждение, она существует для общей пользы, должна поддерживаться общими средствами. [25, с. 70]

Каждая библиотека представляет у нас до сих пор свой замкнутый, никому не ведомый мир, со своей собственной системой, со своими собственными порядками, со своими собственными нуждами. Эти нужды только тогда обращают на себя внимание и удовлетворяются, когда они достигают крайней степени, но и в таком случае они удовлетворяются иногда так, что ставят библиотечкарей в раздумье. [21, с. 24]

... академические библиотеки — жизненный нерв учебных заведений и заслуживают того, чтобы на них было обращено внимание, чтобы насущные нужды их были удовлетворены, чтобы персонал их стоял на высоте своего призвания и был способен довести их механизм до возможного совершенства. Это будет достигнуто тогда, когда положение его будет приравнено к положению преподавателей, с которыми его соединяет одинаковое образование и служение одному и тому же делу. [32, с. 4]

С судьбою научных библиотек тесно связана судьба высшего образования в России. Нет сомнения, что теперь настала очередь России последовать примеру своих культурных соседей и поставить на надлежащую высоту библиотечное дело, библиотеки станут тогда не тормозом, а могучим рычагом для широкого развития высшего образования и науки. [21, с. 32]

Современная академическая библиотека сама становится «высшей школой», сфера которой шире всякой другой школы. [60, с. 134]

Розвиток української науки та освіти — одне з головних завдань Радянської влади, бо від цього розвитку залежить розвиток всіх останніх боків соціалістичного будівництва, і в досягненні цього завдання найважливішу роль відіграє діяльність бібліотек, з одного боку, — наукових, з другого — політосвітніх. І ті й інші мають цілком визначені мети, методи роботи, потреби ... Для того, щоб поширити діяльність бібліотек, не об'єднують дві чи три бібліотеки в єдину, а навпаки, щоб найбільше обслуговувати читачів, відокремлюють від даної бібліотеки філії в різних частинах міста або цілі відділи в окреме приміщення. Так робила раніш теперішня Короленківська бібліотека; в ній були філії.

... З'єднання бібліотек було би кроком назад, а не кроком уперед у розвитку бібліотечної справи на Україні. [43]

Для вченого книга це найголовніша річ. Він піде за нею не тільки на другу вулицю, він поїде за нею до Києва, до Москви. Хіба ж не їздили й не їздять і тепер за кордон складати свій науковий твір учені? А чого? Щоб користуватись там багатою науковою літературою по закордонних бібліотеках. Заснувати таку наукову бібліотеку для вчених — це обов'язок кожної держави, що піклується про розвій науки. Радянська влада на Україні виконала свій обов'язок в Харкові, створивши ЦНБ. Годі ж нам заважати їй поставити як слід цей науковий заклад, потрібний столиці, висовуючи проект збудування якоїсь величезної будівлі й стягання до неї кількох бібліотек, бо, створивши таку бібліотеку, довелось би відмовитись або від розвитку науки, або від політосвітньої мети. Центральна наукова бібліотека є вже в Харкові і не треба тільки її нівечити... [41]

... Дайте русским научным библиотекам необходимую помощь и у нас тогда, как на Западе, появятся и знатоки библиотечного дела, и интерес к нему, и капитальные труды по библиотечковедению, изменится состояние университетских библиотек, расширится их деятельность.

Когда весь персонал наших библиотек будет состоять из людей опытных, интересующихся своим делом и любящих его, тогда сами собой исчезнут все те недостатки и недочеты, которые до сих пор были необходимыми атрибутами русских библиотек, возникших, развивавшихся и функционировавших при самых неблагоприятных для них условиях. [21, с. 34]

В руках опытного библиотекаря библиотека является неисчерпаемым источником знания. [32, с. 2]

Библиотечная работа должна отличаться безусловною точностью и правильностью. Если она не удовлетворяет этим требованиям, то деятельность библиотеки затрудняется на каждом шагу. [24, с. 16]

Персонал библиотеки для того, чтобы обслуживать современного читателя, должен заняться изучением книжных богатств

своей библиотеки и приобрести широкое знание библиографии вообще. [59, с. 1]

Библиотекарь академической библиотеки, которому необходимо быть связующим звеном между учащими и учащимися, сотрудником всех лиц, идущих заниматься в библиотеку, должен уметь подыскать для них литературу, должен уметь понять, к чему стремиться их научная мысль, должен незаметно подсказывать им, каким методом следует им пользоваться в своей работе. Это требует от него знания библиографии, знания своей библиотеки. Он должен быть знаком с содержанием и общим характером труда поступающего в библиотеку, с его направлением. Он должен следить за появлением новых научных трудов, ему должно принадлежать право пополнения библиотеки. [60, с. 135]

Библиотекарь не может, но должен стремиться быть энциклопедистом. Ни одна область знания не должна быть чужда ему. Библиотекарь должен быть образованным человеком, если он избрал свою профессию навсегда. А это достигается путём самообразования.

Люди завидовали мне, узнав что я библиотекарь университетской библиотеки, что любая книга, из любой области знания доступна мне.

И действительно, не даром можно провести жизнь, служа в такой прекрасной научной библиотеке, как наша. [64, с. 8]

Служба для лиц с высшим образованием должна представлять в библиотеках такое же материальное обеспечение, как и другие виды труда, она должна представлять такую же градацию должностей для лиц с большею или меньшею опытностью, какую мы встречаем в библиотеках на Западе.

Только при таком условии могут явиться желающие навсегда посвятить себя библиотечному делу, и только при таком условии изучение его делается необходимым... [21, с. 33]

... необходимо обставить службу персонала библиотек такими материальными условиями, чтобы библслужащий, избирая по призванию службу в библиотеке, не искал занятий на стороне и имел возможность весь свой досуг, все свои силы посвятить любимому делу, пополнению своих знаний. [40, с. 64]

Надо только серьезнее смотреть на свое призвание и, служа в научной библиотеке, непрерывно стремиться возвыситься до чести служить в ней, потому что, служа в научной библиотеке и не стремясь к всестороннему образованию, мы не по праву занимаем в ней место. [64, с. 11]

А сколько их было — беззаветных и неизвестных тружеников в академических, народных библиотеках, всю душу свою вложивших в любимое дело. Имена их всплывут когда-нибудь и сделаются достоянием истории, когда появятся более солидные исследования в области истории библиотек. [60, с. 14]

«Затверджую»

Ректор Харківського
держуніверситету

В. А. Свич

28 лютого 1995 р.

**Положення про порядок нагородження премією
імені Костянтина Івановича Рубинського**

1. Премія засновується на відзнаку 190-річчя від дня заснування Центральної наукової бібліотеки Харківського університету і на спомин про її колишнього директора К.І. Рубинського, відомого українського бібліотекознавця.

2. Премією нагороджуються як спеціалісти ЦНБ, так і університету, що внесли особливий вклад у розвиток теорії і практики бібліотечної справи та історико-бібліографічних досліджень.

3. Кандидатура лауреата (одна кандидатура один раз на рік) висовується бібліотекою (факультетом) і затверджується на засіданні Вченої Ради університету.

4. Премія виплачується за рахунок коштів держбюджету у розмірі 80 мінімальних заробітних плат.

Погоджено:

Директор ЦНБ

Балла Е.В.

Головний бухгалтер

Ришков В.М.

Голова профкому

Маринич О.П.

(Протокол № 66 засідання Президії
профкому від 14 лютого 1995 р.).

Лауреати премії ім. К. І. Рубинського

1995 рік

1. **Швалб Михайло Григорович** — автор близько 140 бібліографічних робіт, серед яких фундаментальні бібліографічні показники з історії ХДУ, ЦНБ, науково-допоміжна бібліографія, публікації з питань бібліотекознавства. Він співавтор першого нарису про діяльність К.І. Рубинського, співавтор «Биобиблиографического указателя ученых Харьковского университета». Т. І. Ректоры (1805–1995). — Х., 1995.

2. **Мазманьянц Віра Карапетівна** — автор більше 40 робіт, значна частина яких пов'язана з розкриттям фондів стародруків і рідкісної книги книжкової колекції, що зберігаються в ЦНБ ХДУ. Їй належать ряд публікацій з історії бібліотеки в спеціальних виданнях, «История Центральной научной библиотеки Харьковского университета (1805–1917 гг.)», а також перший за революційні роки нарис про життя і діяльність К.І. Рубинського.

3. **Зайцев Борис Петрович** — кандидат історичних наук, доцент ХДУ. Автор більше 200 наукових робіт з історії Слобідської України, численних робіт з історії Харківського університету, співавтор «Истории Центральной научной библиотеки Харьковского университета (1805–1917 гг.)», співавтор «Биобиблиографического словаря ученых Харьковского университета». Т. І. Ректоры (1805–1995 гг.). — Х., 1995.

1997 рік

4. **Прокопова Валентина Денисівна** — керівник довідково-бібліографічного відділу ЦНБ ХДУ з 1975 р. Автор і бібліографічний редактор близько 50 робіт, серед яких показники з історії університету, окремих галузей його наукових досліджень, серії бібліографічних показників вчених ХДУ, публікацій, пов'язаних з організацією бібліографічної діяльності наукових бібліотек. В. Д. Прокопова — головний виконавець «Биобиблиографического словаря ученых Харьковского университета. Т. І. Ректоры (1805–1995 гг.)». У 1997 р. нагороджена Грамотою Міністерства освіти України за внесок у розвиток історичного краєзнавства.

5. **Куделко Сергій Михайлович** — кандидат історичних наук, доцент ХДУ, заслужений працівник культури України. Автор більше 150 наукових робіт з історії Слобожанщини, зокрема історії Харківського університету; багатьох бібліографічних показників, співавтор «Истории Центральной научной библиотеки Харьковского университета (1805–1917 гг.)», співавтор «Биобиблиографического словаря ученых Харьковского университета. Т. І. Ректоры (1805–1995 гг.)».

Додаток

Отчет по командировки библиотекаря Императорскаго Харьковского университета Константина Рубинскаго для осмотра библиотекъ въ Москвѣ, Петербургѣ, Юрьевѣ, Варшавѣ и Кіевѣ, съ 23 апрѣля по 23 мая 1902 года.

По приѣздѣ моей командировки для осмотра чужихъ библиотекъ въ Москвѣ, С.-Петербургѣ, Юрьевѣ, Варшавѣ и Кіевѣ мнѣ удалось побывать въ слѣдующихъ библиотекахъ:

въ Москвѣ—въ университетской, библиотекѣ Публичнаго и Гуманноузнаго музеѣ, архива министерства иностранныхъ дѣлъ, архива министерства юстиціи, Синодальной, библиотекѣ при Синодальной типографіи, при Историческомъ музеѣ и въ библиотекѣ сельскохозяйственнаго института;

въ С.-Петербургѣ—въ университетской, въ Импер. Публичной библиотекѣ, библиотекахъ академіи наукъ, академіи художествъ, военно-медицинской, духовной, Николаевской и рико-филологическаго и археологическаго женскихъ курсовъ;

въ Юрьевѣ—въ университетской,

въ Варшавѣ—въ университетской и ского института,

въ Кіевѣ—въ университетской, въ общественой и Лаврской.

Кромѣ того, прибывая черезъ Ригу, городской и политехническаго институту Пѣкинѣ, гдѣ осматривалъ библиотеку исторіи. По возвращеніи изъ командировки, я осматривалъ Харьковскую общественную библиотечку.

Къ сожалѣнію, я располагалъ слѣдующимъ образомъ осмотру и побывать. Мои командировка продолжалась съ 23 апрѣля по 23 мая. Почти четверть года, я долженъ былъ употребить на ней другой; въ теченіе воскресенья и при

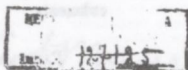
Дополненіе: Харьков. Успенскій.

К. М. Рубинскій.

БИБЛИОТЕКА ХАРЬКОВСКАГО УНИВЕРСИТЕТА

ЗА 100 ЛѢТЪ ЕЯ СУЩЕСТВОВАНІЯ.

(1805—1905 г.)

ХАРЬКОВЪ

Типо-Литографія „Печатное Дѣло“ Ключевская ул., № 5.
1907.

Положеніе вопроа о бібліотечномъ персоналѣ въ Западной Европѣ и у насъ.

Докладъ, читанный бібліотексиремъ Харьковскаго университета К. И. Гусинскимъ въ засѣданіи Общества бібліотексвѣдѣнія 22-го ноября 1908 года.

Долгое время просвѣщеніе сосредоточивалось въ верхнихъ слояхъ общества, и только самыя просвѣщенные лица въ обществѣ, представители науки, имѣли нужду въ академическихъ бібліотекахъ.

Чтобы удовлетворить такой незначительный кругъ читателей, достаточно было поручить бібліотеки заботамъ самихъ же представителей науки. Вотъ почему и у насъ, и на Западѣ бібліотекарями въ академическихъ бібліотекахъ долгое время были профессора.

Но наука дифференцировалась, просвѣщеніе росло, спускалось все въ низшіе слои; росли и академическія бібліотеки, принимая въ себя, какъ русла большихъ рѣкъ, постоянный притокъ изъ частныхъ книгохранилищъ; росла и потребность въ нихъ. Для возможности ихъ стали затрачивать большія деньги. Явилась необходимость въ постройкѣ громаднхъ зданій для нихъ, въ порученіи книгохранилищъ специально для этого назначеннымъ лицамъ, въ содержаніи большаго числа служащихъ.

И когда просвѣщеніе разлилось далеко въ ширину, кидаться къ академическимъ бібліотекамъ академическія бібліотеки съ собою все больше и больше дѣлаютъ необходимости имѣть опытныхъ и вѣдомыхъ частями этой большой

Культурная роль бібліотеки и задачи бібліотексвѣдѣнія.

Публичная лекція, читанная въ актовомъ залѣ Харьковскаго университета 22-го ноября 1909 года.

На Западѣ академическія тековѣдѣнія.

развитія, слѣдуя въ своемъ погнани, на ея потребностями. за вотъ то соображеніе, которое долгое время поддерживало мою нерѣшимость.

Раньше онѣ стремились къ томъ

Ланскіи Институтъ, Харьковск. унверс.

Не безъ вѣкотораго колебанія позволилъ я себѣ выступить съ публичной лекціей на тему о необходимости научной разработкѣ бібліотексвѣдѣнія.

Кто можетъ прийти слушать лекцію о задачахъ бібліотексвѣдѣнія?— Кто можетъ удовлетворить эту потребность? но другія соображенія побуждали эту нерѣшимость.

Вопросъ о возможно мирокомъ развитіи просвѣщенія давно уже интересуетъ русское общество. Оно доказало это учрежденіемъ многочисленныхъ обществъ грамотности, развивающихъ свою дѣятельность, несмотря ни на какія препятствія; увеличеніе интереса къ этому вопросу показываетъ учрежденіе Инста образованія.

Пробудился интересъ къ книгѣ и бібліотекѣ. Это видно не только изъ заботъ о развитіи бібліотеки общественныхъ и народныхъ, но и изъ такихъ симптомовъ, какъ учрежденіе Библиотечнаго Общества и Общества бібліотексвѣдѣнія, считающихъ въ своихъ рядахъ не однихъ специалистовъ, но и представителей науки и общественныхъ дѣятелей.

Показать, что научная разработка бібліотечнаго дѣла представляетъ дѣло общественной важности—вотъ та задача, которая побуждала меня выступить въ непривычной роли лектора, привлечь общее вниманіе къ этому вопросу—вотъ скромная цѣль моей лекціи.

И я твердо убѣжденъ, что въ настоящее время, когда стремленіе къ знанію охватило все современное общество, оно не можетъ остаться безучастнымъ къ важному общественному дѣлу, какъ не остается безучастнымъ ко всему, что имѣетъ отношеніе къ развитію культуры, просвѣщенія.

Главнымъ условіемъ успѣшнаго развитія матеріальной и духовной культуры человѣка и постепеннаго приближенія человечества къ своему идеалу является возможно широкое распространеніе идей и знаній какъ

Ланскіи Институтъ, Харьковск. Унверс. 1910 г.

Б И Л Е Т Ъ.

Предъявитель сего, вѣдомствъ ИМПЕРАТОРСКАГО Харьковскаго
Университета библіотекаръ университета, статскій совѣтъ-
никъ, Константинъ Ивановичъ Р У Б И Н С К І Й отпра-
вляется въ С.Петербургъ для принятія участія во Всерос-
сійскомъ Съѣздѣ по Библіотечному дѣлу, имѣющенъ бытъ
съ 1 по 7 іюня сего года,

срокомъ съ _____ по _____ сего 1911 года;

въ удостовѣреніе чего и данъ настоящій билетъ за подлежащею подписью

и печатью. Харьковъ М а я 28 дня 1911 года.

Ректоръ Императорскаго Харьковскаго Универси-
тета, Дѣйствительный Статскій Совѣтникъ и Кавалеръ

А. С. Багалъ

Секретарь Совѣта Надвор-
ный Совѣтникъ и Кавалеръ

С. М. Маренинъ

2772

ПРОСПЕКТЪ.

ОБЩЕСТВО БИБЛИОТЕКОВЪДНІЯ.

ТРУДЫ .

ПЕРВАГО ВСЕРОССІЙСКАГО СЪѢЗДА
ПО БИБЛИОТЕЧНОМУ ДѢЛУ,

состоявшагося въ С.-Петербургѣ съ 1 по 7 Іюня 1911 г.

Доклады, прочитанные на публичныхъ общихъ
собраніяхъ.Положеніе библиотечнаго дѣла въ Россіи и другихъ
государствахъ.Докладъ библиотечнаго Имп. Харьковского Университета К. И. Рубин-
скаго. (Прочитанъ на 1-мъ публичномъ собраніи 1-го Іюня 1911 г.)

Продается во всѣхъ и . Богатство и силу народа составляетъ сумма тѣхъ знаний, кото-
Сила издавна въ Редарии располагаетъ онъ — эта истина, давно уже провозглашенная, вы-
Б. Самсоніевскій просп. . Главнѣе заботы о распространеніи просвѣщенія и знаний въ каждой стра-
Выписывающіе изъ книгъ. Библиотеки являются самымъ удобнымъ средствомъ для этого. Со-
Городскимъ, обществ. брать полезныя книги и сдѣлать пользование ими доступнымъ для

Библиотечныя комиссіи въ академическихъ библио-
текахъ.Докладъ библиотечнаго Имп. Харьковского Университета К. И. Рубин-
скаго. (Почитанъ на засѣданіи 3-го Іюня 1911 г.)

Русскія академическія библиотеки до 90-хъ годовъ прошлаго сто-
лѣтія не имѣли постоянныхъ библиотечныхъ комиссій. До этого вре-
мени въ нихъ часто работали временныя комиссіи, которыя назна-
чались всякій разъ, когда состояніе библиотекъ озабочивало совѣтъ
учебнаго заведенія. Познакомивши совѣтъ съ положеніемъ дѣла,
выработавъ и предложивъ ему мѣры, необходимыя для улучшенія
библиотекъ, комиссія прекращала свою дѣятельность. Раньше всего
библиотечная комиссія появилась въ Варшавскомъ университетѣ;
она была учреждена тамъ въ 1881 г. Учредить комиссію въ другихъ
университетскихъ библиотекахъ предписало министерство народнаго
просвѣщенія циркуляромъ 1891 г. Въ 3. Евровѣ такія комиссіи су-
ществуютъ давно, но во Франціи онѣ появились только съ 1879 г.

Въ настоящее время библиотечныя комиссіи во многихъ рус-
скихъ библиотекахъ имѣютъ очень широкую компетенцію; онѣ при-
няли на себя самыя разнообразныя функціи съ цѣлью дать на-
длежащее устройство библиотекамъ, которымъ находятся подъ ихъ на-
блюденіемъ. Поэтому вопросъ о томъ, могутъ ли онѣ выполнять ле-
жащую на нихъ задачу, имѣетъ важное значеніе для будущаго рус-
скихъ библиотекъ.

Возникли постоянныя библиотечныя комиссіи, очевидно, потому,
что состояніе академическихъ библиотекъ обратило на себя внима-
ніе. Вместе съ быстрымъ ростомъ ихъ инвентаря и увеличеніемъ
спроса на книги, оказалось, что то устройство, которое имѣли онѣ,
неудовлетворительно: правила библиотекъ требуютъ переработки,
бюджетъ оказывается недостаточнымъ; требуется отъ времени до
времени и переработка каталога, и новое размѣщеніе книгъ; вмѣ-
стѣ съ ростомъ библиотекъ и расширеніемъ ее дѣятельности тре-
буется увеличеніе ея персонала и расширеніе ея помѣщенія: однимъ
словомъ, нужна постоянная забота о ней, такъ какъ неудовлетвори-

твенія — что можетъ быть проще этого? А между
прочтутъ столѣтія мысль эта не находила для
выясненія. Библиотека служила лишь для хранения
раздѣловъ преимущественно ученые педагоги, а
тѣмъ самымъ средствомъ для представленія знаний
прямъ имѣли доступъ къ ней.

тъ выскити ограниченное число избраниковъ,
и и можетъ дать ограниченныя знанія; болѣепо-
выши дисциплину уму, строгіе и способность
знаній, которымъ ея питомецъ можетъ присобрать
стоятельно и которая скорѣе всего можетъ дать

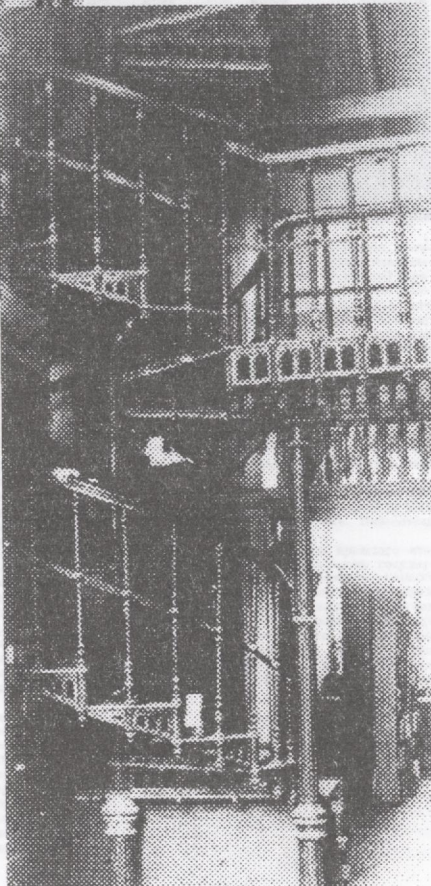
школы не пропадали бездѣльно, необходимо, что-
и, которую стараются развить она, находила себѣ
достигнуть при помощи библиотекъ. Библиотека
приватъ работу школы.

абота о библиотекахъ съ середины прошлаго сто-
лѣтія изъ сѣбѣхъ серьезныхъ во всѣхъ государ-
и библиотечному дѣлу имѣетъ одно изъ важнѣй-
знаменностей. Библиотека сдѣлалась поэтому през-
искусствъ въ 3. Европѣ, какъ важной факторъ
ритмична успѣши общественной жизни на Западѣ
анализирующіи коллективной работы библиотечной,
совершенствованіе библиотечнаго дѣла. Созданы
2-Штатахъ, Англіи, Швейцаріи, Австріи, Германіи,
тески засѣданія этихъ обществъ, въ одной ет-

Будівля університетської бібліотеки (споруджена у 1902 р. за проектом архітектора В. В. Величка).

Книгосховище університетської бібліотеки, спорудженої у 1902 р.

К. И. Рубинский [1920 г.]

Значеніє Д. И. Багал'я въ исторіи бібліотечнаго дѣла.

Велика заслуга ученаго, который, весь отдавшись наукѣ, проливать снѣтъ на ту область ея, которая оставалась неразработанною; но еще выше становится эта заслуга, когда, почерпая въ своихъ трудахъ все бѣднѣю и большую любовь къ идеямъ, воодушевляющимъ его, и уступая влеченію, зовущему его на служеніе этимъ идеямъ, онъ выступаетъ на общественную дѣятельность и не оставляетъ своей любимой работы, весь свой досугъ отдастъ живому дѣлу. Великаго обаяніе такого общественнаго дѣятеля. Его опытность становится общимъ достояніемъ; идеи, воодушевляющія его, передаются другимъ общественнымъ дѣятелямъ; являюся для нихъ культурныя задачи; дружище кинуть ихъ работу, и высокія общественныя начинанія, впадающему, не имѣвшему подъ собою почвы, быстро крѣпнуть и развиваются.

Изученіе прошлаго Украины привело Д. И. къ общественной дѣятельности. Не могъ оставаться онъ однимъ только наблюдателемъ культурныхъ стремленій харьковскаго общества; онъ сталъ въ рядыхъ его дѣятелей. Развитію бібліотекъ больше всего отдастъ онъ труда и заботы, и здѣсь не лишнее вспомнить, какое значеніе имѣли эти труды и заботы въ исторіи бібліотечнаго дѣла.

Въ среднѣй прошлаго столѣтія во всѣхъ культурныхъ странахъ было обращено серьезное вниманіе на развитіе дѣятельности бібліотекъ и увеличеніе числа ихъ, такъ какъ признали было, что бібліотеки являются могущественнымъ средствомъ для развитія просвѣщенія въ странѣ. Частыми званіи въ С. А. Соедин. Штатахъ и Англіи стали жертвовать миллионы на учрежденіе бібліотекъ; жители этихъ странъ стали облагать себя налогомъ для той же цѣли. И бібліотечное дѣло быстро двинулось впередъ и сдѣлало громадные шаги, принося несчисленнымъ поль-

женію
чину
ствую
разно

Великий читальний зал університетської бібліотеки у 1897 р. (в залі працюють професори Д. І. Багалій, М. Ф. Сумцов, М. Г. Халанський, бібліотекар К. І. Рубинський) [73].

Харківський державний університет
(споруджений у 1963 р.). На 7-14 поверхах
розташована Центральна наукова бібліотека.

Зміст

Від укладача	3
Основні дати життя і діяльності К. І. Рубинського	5
Н. М. Березюк, гол. бібліограф ЦНБ ХДУ. К. І. Рубинський і його доба	8
Н. М. Кушнарченко, доктор пед. наук, проф. ХДІК академік Міжнародної академії інформатизації. К. І. Рубинський — фундатор українського бібліотекознавства	21
В. О. Мільман, канд. пед. наук, доц. ХДІК. Внесок К. І. Рубинського у становлення бібліотекознавства як науки	24
С. М. Куделко, канд. іст. наук, доц. ХДУ. К. І. Рубинський — історик	29
Бібліографічний показчик праць К. І. Рубинського та літератури про нього	34
Іменний показчик	51
Псевдоніми К. І. Рубинського	52
Прийняті скорочення	52
К. І. Рубинський про бібліотеку і професію бібліотекаря	53
Положення про порядок нагородження премією імені Костянтина Івановича Рубинського	57
Лауреати премії ім. К. І. Рубинського	58
Додаток	59

Документальне наукове видання

Бібліотекознавець

**Костянтин Іванович Рубинський
(1860–1930)**

Біобібліографічний нарис

Укладач Ніна Михайлівна Березюк

Технічний редактор Г. В. Смалюх

Коректор В. П. Денисенко

Художнє оформлення В. С. Чуба

Комп'ютерна верстка В. Ю. Куплевацького

Підписано до друку з оригінал-макету 3.05.98.

Формат 60х90 1/16. Гарнітура Шкільна.

Ум.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. арк. 5,36. Тираж 500 прим.

